

VAASAN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Nykysuomen ja kääntämisen laitos

Annika Sandkvist

Kolmen kielen kontrastiivista vertailua Grimmin saduista Hannu ja Kerttu
ja Punahilkka

Nykysuomen (modern finska) pro gradu –tutkielma

Vaasa 2009

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tavoite	6
1.2 Aineisto	7
1.3 Menetelmät	8
2 GRIMMIN VELJESTEN LUOMAT HANNU JA KERTTU JA PUNAHILKKA	11
2.1 Jacob ja Wilhelm Grimm	11
2.2 Satu Hannusta ja Kertusta	12
2.3 Satu Punahilkasta	13
2.4 Yhteenvedoa saduista <i>Hannu ja Kerttu</i> ja <i>Punahilkka</i>	14
3 PRAGMAATTISTA KÄÄNTÄMISTÄ JA IDIOMIT KÄÄNNÖKSISSÄ	15
3.1 Kääntämisen perusaspektit	15
3.2 Pragmaattisten erojen luokittelua	17
3.3 Idiomit	20
4 KÄÄNNÖSVASTINEET JA KÄÄNNÖSTEN LUOKITTELU	22
4.1 Käännösvastineet	22
4.2 Luokittelu muodollisen vastaavuuden perusteella	23
5 KÄÄNTÄMINEN SUHTEESSA AIKAAN JA KÄÄNNÖSTEORIOHIN	26
5.1 Ajan vaikutus käännökseen	26
5.2 Teorioita kääntämisestä	28
6 AINEISTON ANALYYSIÄ	31
6.1 <i>Hannu ja Kerttu</i> -sadun pragmaattista analyysiä	31
6.1.1 Kontekstivastine	32
6.1.2 Käyttövastine	33
6.2. Idiomit	34
6.3 Käännösvastineet	35
6.3.1 Semeemivastine	36
6.3.2 Lekseemivastine	36
6.3.3 Eksplisiittivastine	37
6.3.4 Implisiittivastine	37
6.3.5 Leksikaalinen aukko	38
6.4 <i>Punahilkka</i> -sadun pragmaattista analyysiä	38
6.4.1 Kontekstivastine	39
6.4.2 Käyttövastine	39
6.5 Idiomit	40
6.6 Käännösvastineet	42
6.6.1 Semeemivastine	42
6.6.2 Lekseemivastine	43
6.6.3 Eksplisiittivastine	43
6.6.4 Implisiittivastine	44
6.6.5 Leksikaalinen aukko	44
6.7 Käännös suhteessa aikaan	45

6.8 Käännösten luokittelu muodollisen vastaavuuden perusteella	49
6.8.1 Sanasanainen käännös	49
6.8.2 Parafrastinen käännös	50
6.8.3 Kirjaimellinen käännös	51
6.8.4 Joustokäännös	53
7 YHTEENVETOA JA POHDINTAA	55
LÄHTEET	58

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Suomen kielen ja kääntämisen laitos
Tekjä:	Annika Sandkvist
Pro gradu –tutkielma:	Kolmen kielen kontrastiivista vertailua Grimmin saduista Hannu ja Kerttu ja Punahilkka
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi (Modern finska)
Valmistumisvuosi:	2009
Työn ohjaaja:	Birgitta Romppanen

TIIVISTELMÄ:

I min pro gradu -avhandling har jag jämfört två av Bröderna Grimms tyskspråkiga sagor med deras översättningar till finska och till svenska. Sagorna är *Hans och Greta* och *Rödluan*. Jag har haft originaltexterna som utgångspunkt och på basen av dessa sagor sedan jämfört översättningarna i relation med deras originaltexter. Avsikten har varit att undersöka om det kan hittas kulturella skillnader och likheter mellan dessa sagor på tre olika språk.

Jag har jämfört originaltexternas komponenter med översättningarnas komponenter genom ett kontrastivt synsätt. Som undersökningsmaterial för min avhandling har jag valt Bröderna Grimms tyskspråkiga *Hänsel & Gretel* och *Rotkäppchen* -sagorna och två översättningar till svenska och två översättningar till finska av vardera sagan.

I min avhandling kontrasteras tre språk och tre kulturer med varandra. Jag har koncentrerat mig på kulturella aspekter och har därför använt mig av olika pragmatiska teorier och av teorier om översättningsmotsvarigheter. Av pragmatiska särfall tas idiomerna upp. Jag har även behandlat och fokuserat mig på tidsaspekten gällande översättningar som blir översatta på nytt.

På basen av forskningsresultaten kan man notera att det förekommer rätt lite pragmatiska skillnader mellan de tre olika kulturerna. Översättarna har varit relativt trogna till ursprungstexterna och inte avvikit särskilt mycket från dem. De skillnader som förekommer vad gäller översättningsmotsvarigheter visar främst på kulturskillnader mellan finskan och tyskan. Angående jämförelsen mellan översättningarna med ca 10 års åldersskillnad, visar resultaten att språken har förändrats och gått mot en modernare riktning. Föråldrade ord i de äldre översättningarna har lämnats bort från språket som används i dagens samhälle.

AVAINSANAT: kontrastiivinen kielen tutkimus, kirjallisuuden kääntäminen, pragmaatiikka, käänösvastine

1 JOHDANTO

Sadut antavat lapsille tilaisuuden astua ainutlaatuihin satumaailmaan. Yleensä vanhemmat lukevat lapsilleen satuja ja tämän avulla lapset oppivat uusia asioita sekä ihmisistä että maailmasta yleensä. Saduissa esiintyvät mielikuvitusolennot, jotka usein ovat kertomuksissa joko hyviä tai pahoja. Loppu on monessa sadussa onnellinen, ja sadun tehtävä onkin yleensä ilahduttaa lukijaa. Saduissa on melkein aina jokin moraalinen opetus tai sanoma, ja sen takia ne ovat tärkeä osa jokaisen lapsuutta. Sadut rikastuttavat, viihdyttävät ja kehittävät kieltä ja mielikuvitusta. Satuja voi tulkita ja ymmärtää monin tavoin. Hilikka Ylösen (2000: 9) mukaan satu on kertomataidetta, jossa on useita episodeja ja normaalitajunnan ylittäviä kokemuksia. Ylösen mukaan sadut perustuvat mielikuvitukseen, kansan uskomuksiin ja myytteihin, joille eivät arkitodellisuus, aika tai paikka aseta rajoja.

Tunnetuimmat sadut löytyvät Grimmin veljesten satukokoelmista. Satukirjailijat Jacob ja Wilhelm Grimm ovat tuottaneet suurimman osan kaikkein merkittävimmistä saduista. Heidän teoksensa kattavat suuren osan koko satukirjallisuutta. Saduista on sekä vanhoja että uusia versioita. Grimmin veljesten saduista suosituimpia ovat esimerkiksi *Tuhkimo*, *Lumikki*, *Prinsessa Ruusunen*, *Peukalosen retket* ja tässä tutkielmassa tarkastelemani *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka*.

Kaikissa kulttuureissa kerrotaan satuja. Tärkeät ja vaikuttavat sadut ovat osa kulttuuria. Yleensä satujen teemat voivat olla hyvin samanlaisia eri kielissä. Saduilla on myös sellainen rakenne, joka on vain saduille tyypillinen. Esimerkiksi saksankielisissä ja ruotsinkielisissä saduissa on ominaisuuksia, jotka ovat tyypillisiä näissä kulttuureissa, kun taas suomenkieliset sadut sisältävät piirteitä, jotka ovat tyypillisiä Suomen kulttuurissa. Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen minkälaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä suomenkielisissä saduissa ja ruotsinkielisissä saduissa on suhteessa saksankielisiin alkuperäisversioihin *Hänsel und Gretel* ja *Rotkäppchen*.

1.1 Tavoite

Kandidaatintutkielmassani vertailin kahta *Hannu ja Kerttu* -suomennosta vuosilta 1978 ja 1990 keskenään saksankielisen alkuperäisversion kautta. Tarkastelin kandidaatintutkielmassa ajan vaikutusta näihin suomennoksiin. Käännösseminaarissani analysoin *Hannu ja Kerttu* -sadun suomennosta ja ruotsinnosta alkuperäisversion kautta. Tarkastelin pragmaattisia eroja ja yhtäläisyyksiä, idiomeja ja käännösvastineita. Pohdin minkälaisia kulttuurieroja erikielisissä saduissa ilmenee ja onko satujen sisällössä tapahtunut muutoksia käännettäessä saksasta sekä suomeen että ruotsiin.

Tavoitteenani on nyt liittää pro gradu -tutkielmaani nämä aikaisemmat tutkielmani ja ottaa lisäksi mukaan toinen satu Grimmin veljesten satukokoelmasta. *Hannu ja Kerttu* -sadun lisäksi aion nyt tutkielmassani tarkastella *Punahilkkan* kahta suomennosta ja kahta ruotsinnosta saksankielisen alkuperäisversion kautta. Vertailen valitsemiani käännöksiä ja saksankielistä versiota kontrastiivisesta näkökulmasta. Pro gradu -tutkielmassani keskityn kolmen kielen kontrastointiin, ja vertailen näitä kieliä suhteessa toisiinsa.

Olen erittäin kiinnostunut tutkimaan saksankielisiä satuja ja niiden avulla vertailemaan käännöksiä keskenään. Lähtökohtanani tutkielmassani pidän sitä, että sekä *Hannu ja Kerttu* -sadun että *Punahilkka* -sadun suomennoksilla ja ruotsinnoksilla ja alkuperäisversioilla on yhteinen teema ja motiivi, mutta eri kääntäjillä on omat tyyliinsä ja omat näkemyksensä, joita he myös haluavat korostaa omissa käännöksissään. Näiden satujen uudempien suomennosten ja uudempien ruotsinnosten välinen ikäero ei ole suuri, joten tämän takia voin todeta, että kielellisesti molempien satujen käännökset ovat samalta aikakaudelta. Analysoidessani ajan vaikutusta käännöksiin otan mukaan vanhemmat suomennokset ja ruotsinnokset. Satujen välillä on noin 10 vuoden ikäero, joten kielessä näkyy varmasti muutoksia. On mielenkiintoista tutkia, minkä tyyllisiä valintoja kääntäjät ovat tehneet eri tilanteissa ja millä tavoin nämä sitten vaikuttavat itse lukijaan sekä sadun sisältöön.

On mielenkiintoista tutkia suomalaisten, ruotsalaisten ja saksalaisten välisiä kulttuurieroja. Suomalaisten tapa ajatella näkyy suomen kielessä, ruotsalaisten ajattelutapa

heijastuu ruotsin kieleen ja yhtä lailla saksalaisten tapa ajatella näkyy heidän kielessään. Miten nämä erilaiset ajattelutavat heijastuvat Grimmin veljesten tunnetuissa saduissa *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka*? Onko lähtökielen ja kohdekielten välillä huomattavia kulttuurisidonnaisia eroja, jotka näkyvät käännöksissä?

1.2 Aineisto

Tutkimusmateriaalikseni olen valinnut Grimmin veljesten saksankieliset *Hänsel & Gretel* ja *Rotkäppchen* -sadut, kaksi *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* -suomennosta ja kaksi *Hans och Greta* ja *Rödluan* -ruotsinnosta. Aineistoni muodostuu yhteensä kymmenestä sadusta. Saksankieliset *Hänsel & Gretel* ja *Rotkäppchen* -sadut ovat kirjasta *Grimms Märchen*, vuodelta 1973. Kirja sisältää 41 satua ja siinä on 223 sivua. Vuoden 1990 suomenkielisen *Hannu ja Kerttu* -käännöksen on suomentanut Riitta Mäyrälä. Suomenkielisen *Punahilkka* -käännöksen on suomentanut L. Aro. Suomennokset ovat *Grimmin satukirjasta*. Kirjassa on yhteensä 49 satua ja 287 sivua. Vanhemmat suomennokset ovat kirjasta *Grimmin sadut*, joka on vuodelta 1978. *Hannun ja Kertun* ja *Punahilkan* on suomentanut Helmi Krohn. Kirjassa on 81 satua ja 453 sivua.

Alkuperäisversio *Hänsel & Gretel* on yhdeksän sivun pituinen ja *Rotkäppchen* on neljän sivun pituinen. Mäyrälän *Hannu ja Kerttu* -suomennos on 11 sivun pituinen ja Aron *Punahilkka* -suomennos on kuuden sivun pituinen. Krohnin *Hannu ja Kerttu* -suomennos on yhdeksän sivun pituinen ja *Punahilkka* -suomennos viiden sivun pituinen. Karin Carlsson on kääntänyt sekä *Hannu ja Kerttu* että *Punahilkka* -sadut saksasta ruotsiin. Ruotsinnokset ovat vuodelta 1987 ja kirjasta *Grimmsagor*. Kirja sisältää 36 satua ja siinä on 221 sivua. Ruotsinnos *Hans och Greta* on 13 sivun pituinen ja *Rödluan* on kuuden sivun pituinen. Vuoden 1978 ruotsinnokset ovat kirjasta *Bröderna Grimms sagor* ja kääntäjänä on toiminut Britt G. Hallqvist. Kirjassa on 49 satua ja 288 sivua. *Punahilkka* -ruotsinnos on kuuden sivun pituinen ja *Hannu ja Kerttu* 11 sivua pitkä. Saduissa on myös eri määrä kuvia. Taulukoissa 1 ja 2 ilmenee satujen sivumäärät ja satujen sisältämien kuvien määrä.

Taulukko 1. *Hannu ja Kerttu* -alkuperäisversion ja sen käännösten sivujen ja kuvien lukumäärät.

Hannu ja Kerttu	Sivut	Kuvat
Saksa	9	3
Suomi 1978	9	0
Suomi 1990	11	8
Ruotsi 1978	11	8
Ruotsi 1987	13	3

Taulukko 2. *Punahilkka* -alkuperäisversion ja sen käännösten sivujen ja kuvien lukumäärät.

Punahilkka	Sivut	Kuvat
Saksa	4	2
Suomi 1978	5	0
Suomi 1990	6	3
Ruotsi 1978	6	4
Ruotsi 1987	6	2

Kuten taulukosta 1 ja taulukosta 2 ilmenee, sivumäärät vaihtelevat kielen mukaan. Taulukko 1 näyttää alkuperäisversion sadusta *Hannu ja Kerttu* ja vanhemman suomennoksen olevan sivumääriltään lyhyimmät. Taulukosta 2 näkee, että myös itse alkuperäisversion sadusta *Punahilkka* on lyhyin. Taulukoiden osoittamiin sivujen lukumääriin vaikuttaa luultavasti saduissa esiintyvien kuvien määrät. Vuoden 1990 suomennetussa versiossa Hannusta ja Kertusta on eniten kuvia, yhteensä kahdeksan. Vuoden 1978 suomennoksessa ei taas ole yhtään kuvaa. *Punahilkassa* kuvia on vähemmän ja koko satu on pituudeltaan lyhyempi. Vuoden 1978 suomennoksessa ei tässäkään sadussa ole kuvia.

1.3 Menetelmät

Vertailen valitsemiani käännöksiä ja saksankielisiä versioita kontrastiivisesta näkökulmasta. Tässä työssä esiintyy kolmen kielen kontrastointi, ja vertailen näitä kieliä suhteessa toisiinsa. Aloitan aineiston vertailun etenemällä tekstissä lause lauseelta. Tutkin minkä tyyppisiä käännösvastineita kääntäjät ovat suomen- ja ruotsinkielisissä versioissa

käyttäneet vastaamaan tiettyjä saksankielisiä lauseita. Vertailun pohjalta aloitan analyysin, jossa kommentoin sekä valitsemiani lähtökielisiä että kohdekielisiä lauseita.

Tutkielmassani keskityn ensiksi vertailemaan *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* -satujen suomennosten ja ruotsinnosten sisältöä keskenään alkuperäisversioiden kautta, eli tarkastelen käännöksiä pragmaattisesta (ks. luku 3) näkökulmasta. Teoreettisena viitekehystenä ovat kääntämisen pragmaattinen analyysi sekä kontrastiivinen kielen tutkimus. Sovellan analyysiini Rune Ingon ja Susan Bassnettin käännösteorioita. Toiseksi pohdin ovatko alkuperäisversioiden idiomien merkitykset ja muodot säilyneet molempien satujen käännöksissä. Kolmanneksi etsin aineistosta lauseita, jotka jollakin tavalla eroavat toisistaan kääntäjien käyttämien käännösvastineiden suhteen. Neljänneksi vertailen vielä keskenään kahta eri vuosikymmeniltä olevaa versiota saduista *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka*. Aloitan analysoimalla *Hannu ja Kerttu* -satua, jonka jälkeen analysoin *Punahilkka* -satua. Analyysiin poimin aineistosta esimerkkejä saksankielisistä lauseista ja kääntäjien valitsemista vastineista niille.

Alkuperäisversioiden ja käännösten nimet olen lyhentänyt, kuten taulukosta 3 käy ilmi. Käytän alkuperäisestä *Hänsel und Gretel* -versiosta kirjainta A ja vertailemistani *Hannu ja Kerttu* -suomennoksesta ja ruotsinnoksesta merkkejä A1, A2, A3 ja A4. Vuoden 1990 Suomennoksesta käytän A1-yhdistelmää ja vuoden 1987 ruotsinnoksesta A2-yhdistelmää. Vuoden 1978 *Hannu ja Kerttu* -suomennoksesta käytän A3-yhdistelmää ja vuoden 1978 ruotsinnoksesta A4-yhdistelmää. Alkuperäisestä *Rotkäppchen* -versiosta käytän kirjainta B ja vertailemistani *Punahilkka* -käännöksistä käytän kirjaimia B1, B2, B3 ja B4. Vuoden 1990 suomennoksesta käytän B1-yhdistelmää ja vuoden 1987 ruotsinnoksesta B2-yhdistelmää. Vuoden 1978 suomennoksesta käytän lyhennettä B3 ja vuoden 1978 ruotsinnoksesta käytän lyhennettä B4.

Taulukko 3. Analyysissä käytetyt lyhenteet saduista *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka*.

	Hannu ja Kerttu	Punahilkka
Alkuperäinen	A	B
Suomennos 1990	A1	B1
Ruotsinnos 1987	A2	B2
Suomennos 1978	A3	B3
Ruotsinnos 1978	A4	B4

Esimerkit olen asettanut analyysiosaan allekkain, samassa järjestyksessä kuin taulukossa 3. Olen alleviivannut lauseissa sellaiset sanat tai ilmaukset, joita erityisesti tarkastelen ja analysoin.

2 GRIMMIN VELJESTEN LUOMAT HANNU JA KERTTU JA PUNAHILKKA

Tässä luvussa esittelen lyhyesti Grimmin veljekset, Jacob ja Wilhem Grimmin. Kerron heidän elämästään sekä esittelen muutaman heidän tärkeimmistä teoksistaan. Käyn myös hieman läpi keskeisiä teemoja, joita sadut *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* käsittelevät. Tietoa itse Grimmin veljeksistä ja näistä Grimmin tunnetuista saduista löytyi kuitenkin erittäin vähän, mikä oli todella yllättävää. Oletin, että tietoa löytyisi paljon enemmän, koska sadut ja veljekset kuitenkin ovat koko maailmassa sekä tunnettuja että erittäin pidettyjä.

2.1 Jacob ja Wilhelm Grimm

Hermann Gerstner (1984) kertoo Grimmin veljesten elämästä. Grimmin sadut ovat alun perin saksalaisia kansansatuja. Veljekset Jacob ja Wilhelm Grimm olivat saksalaisia kielitieteilijöitä ja kulttuurintutkijoita. He keräsivät talteen vanhoja satuja ja julkaisivat useita satukokoelmia. Satujen keräämisen he aloittivat vuonna 1806. Tärkeimmät teokset tältä ajalta ovat *Balladen und Märchen* (1811) ja *Kinder- und Hausmärchen* (1812). Satukokoelma *Kinder- und Hausmärchen* sisälsi yli 200 satua. Teoksessa *Maailman kirjailijat* (1972) todetaan lyhyesti Grimmin veljesten taustasta. ”Teos on ollut lukuisien, eri maissa toimitettujen satukokoelmien esikuva” (*Maailman kirjailijat* 1972: 189). Suomennokset tehtiin 1920-luvulla. (Gerstner 1984: 31, 39, 136.)

Jacob Ludwig Karl Grimm syntyi 4.1.1785 ja hänen veljensä Wilhelm Karl Grimm syntyi 24.2.1786 Hanaussa. He viettivät siellä koko lapsuutensa ja varhaisen kouluajan. Heidän vanhempansa olivat Phillip Wilhelm Grimm ja Dorothea Grimm. Isä oli asianajaja ja hän kuoli 10.1.1796, jolloin äiti jäi yksin kuuden lapsen kanssa. Pian tämän jälkeen äiti lähetti veljekset heidän tätinsä luokse Kasseliin, missä he myös kävivät koulua. Jacob halusi seurata isänsä jalanjalkia ja alkoi opiskella lakitiedettä. Veljekset opiskelivat ja työskentelivät yhdessä. Heidän äitinsä kuoleman jälkeen Jacob, joka oli lapsista vanhin, otti tehtäväkseen huolehtia perheestään. Jacob Grimm julkaisi teoksen *Deutsche Grammatik* vuonna 1819. Vuonna 1829 julkaistiin Wilhelmin pääteos *Die deutsche*

Heldensage. Wilhelm Grimm kuoli 16.12.1859 Berliinissä. Jacob Grimm kuoli 20.9.1863 samassa kaupungissa. (Gerstner 1984: 7, 10, 69, 136.)

2.2 Satu Hannusta ja Kertusta

Ylönen tarkastelee satua Hannusta ja Kertusta ja analysoi millä tavoin satu vaikuttaa ihmiseen. Grimmin veljekset kuuluvat Saksan ja koko Euroopan tärkeimpiin kirjailijoihin ja heidän satutuotantonsa suosio on levinnyt maailmanlaajuisesti. Julkaistut alkuperäisversiot saduista ovat hyvin synkkiä ja jopa väkivaltaisia. Kaikkein vanhimmat ihmisten kertomat kansansadut olivat oikeastaan tarkoitettu aikuisille, sillä ne olivat hyvin raakoja. Kansansatu Hannusta ja Kertusta on myös hyvin julma, sillä sadussa vanhemmat myivät lapsensa noita-akalle. (Ylönen 2000: 17, 21–22.)

Ylönen pohtii Grimmin satujen merkitystä lapsille ja aikuisille. ”Oleellista Grimmin saduissa ovat sankarit ja sankarittaret sekä ylikuonnolliset olennot kuten menninkäiset, noidat ja jättiläiset samoin taikasanat ja taikaesineet, jotka saavat aikaan ihmeitä ja tekevät kertomuksista satuja” (Ylönen 2000: 17). Grimmin *Hannussa ja Kertussa* teemanä on hyvän ja pahan taistelu. Sadussa esiintyy tunnettu noita, joka on paha ja jonka kynsistä lasten pitää selviytyä. Noita pitää tuhota, jotta he pelastuvat. (Ylönen 2000: 35, 82.)

Ylönen painottaa lapsen todellisuuden ja kuvitteellisen eron ymmärtämisen tärkeyttä. *Hannu ja Kerttu* on satu, joka myös voi aiheuttaa pahaa mieltä. ”Grimmin sadut voivat tuntua vastenmielisiltä, jos niihin tutustutaan liian varhain” (Ylönen 2000: 55). Liian pieni lapsi voi sekoittaa todellisen ja kuvitteellisen. Sadussa Hannu ja Kerttu hylätään ja jätetään synkkään metsään, ja lapsi voi kuvitella, että hänelle tehdään samoin. Satua kerrottaessa lasta jännittää ja välillä voi pelottaakin. Satu ei ole sopiva lapselle, jos pelottava tunnekokemus ei häviä sadun päätyttyä. *Hannusta ja Kertusta* on tehty monta eri versiota. Julmien kertomusten tavoitteena on saattanut olla pelottelu. (Ylönen 2000: 55–56.)

Kertomus Hannusta ja Kertusta sisältää monta pelottavaa tapahtumaa. Paha äitipuoli vihaa sisaruksia ja haluaa päästä heistä eroon. Hän ei halua itse nähdä nälkää ja päättää sen takia jättää lapset metsään oman onnensa nojaan. ”Jos lapsi ymmärtää kuvitteellisen ja todellisuuden eron, hän tietää, että vihamielisesti suhtautuva äitipuoli toimii ja tuhoutuu sadussa, ei oikeassa elämässä” (Ylönen 2000: 86). Loppujen lopuksi satu kuitenkin kertoo vaikeuksien ylittamisestä ja siitä, kuinka katuva isä iloitsee lapsien kotiin paluusta ja rakastaa heitä. (Ylönen 2000: 86.)

2.3 Satu Punahilkasta

Bruno Bettelheim (1992) kirjoittaa eri satujen merkityksestä ja pohtii niiden vaikutusta lapsiin. Kaikkein tunnetuimmista kansansaduista on olemassa monta erilaista versiota. Myös *Punahilkasta* eri tekijät ovat tehneet omat versionsa. Vaikka sadun nimi on tuttu *Punahilkka* voi sen sisältö ja tapahtumat kuitenkin poiketa jostakin toisesta versiosta. Eri tekijät ovat muuttaneet tekstiä haluamansa mukaan. Jotkut ovat yrittäneet tehdä lopusta mukavamman ja 1970-luvulla *Punahilkasta* haluttiin jopa poistaa pahuus. *Punahilkassa* pyritään kuitenkin keskeisenä teemana korostamaan hyvyden ja pahuuden eroa, joten jos pahuus jätetään kokonaan sadusta pois, muuttuu sen sanoma ja merkityskin. (Bettelheim 1992: 204; Ylönen 2000: 117–119.)

Suosituin versio *Punahilkasta* löytyy kuitenkin Grimmin veljesten satukokoelmasta. Tässä versiossa Punahilkka ja isoäiti pääsevät onnellisesti pois suden vatsasta ja sudelle käy lopuksi huonosti Grimmin veljesten satujen käännökset *Punahilkasta* eivät poikkea kovin paljon toisistaan. Grimmin veljesten versioissa Punahilkka on saanut nimensä punaisen samettihilkkan ansiosta, jota hän halusi pitää koko ajan. Joissakin Grimmin veljesten versioissa Punahilkka vie isoäidille maitoa, kun taas alkuperäisessä saksankielisessä versiossa Punahilkka vie hänelle viiniä. Sadun lopussa isoäidin ja Punahilkan pelastuessa hyvyys voittaa ja paha jää häviölle suden kuollessa. (Bettelheim 1992: 207; Ylönen 2000: 117–119.)

Wilhelm Solms (1999) kirjoittaa Grimmin satujen moraalista. Grimmin veljesten *Punahilkka* on uusi versio Charles Perraultin kauhusadusta *Le Chapeau rouge*. Näissä kahdessa eri versiossa on sama teema, mutta ne eroavat toisistaan muodon ja sisällön perusteella. Kauhusadussa Punahilkalle käy huonosti, koska hän poikkeaa oikealta tieltä, siveyden polulta. Niinpä Punahilkka jää Perraultin sadussa loppujen lopuksi suden vatsaan ja täten satu toimii eräänlaisena varoitussatuna. Punahilkan ihmeellisen pelastumisen myötä Grimmin veljekset saivat muutettua kauhun iloksi. Grimmin versiossa tyttö pelastetaan suden vatsasta ja tällä tavoin satu muuttuu enemmänkin taikasaduksi. Perraultin satu loppuu hyvin traagisesti Punahilkan kuolemaan, mutta Grimmin sadussa tarina saa onnellisen lopun. (Solms 1999: 148, 206.)

2.4 Yhteenvetoa saduista *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka*

Punahilkassa ja *Hannussa ja Kertussa* esiintyy paljon yhteisiä teemoja, jotka satujen päähenkilöt kokevat kussakin sadussa eri tavalla. Molemmissa saduissa päähenkilöt pelkäävät syödyksi tulemista. Hannu ja Kerttu pelkäävät pahaa noita-akkaa, kun taas Punahilkan on pelättävä isoa pahaa sutta. Myös metsä ja mökki ovat tärkeitä symboleita kummassakin sadussa. Metsä tuo synkän ja vaarallisen mielikuvan kummassakin sadussa, mutta mökki taas kuvastaa jotakin miellyttävää pelottavan metsän keskellä. (Bettelheim 1992: 204–207 .)

Molemmissa saduissa on myös paljon erilaisia piiriteitä. Punahilkan kodissa äiti on huolehtivainen ja ystävällinen, mutta Hannulla ja Kertulla on paha ja ilkeä äitipuoli, joka myös hylkää heidät. Heidän isänsä on kuitenkin huolehtivainen. Punahilkka lähtee kotoaan eri tavalla kuin Hannu ja Kerttu. Punahilkka lähtee iloisin mielin ja halukkaasti, kun taas Hannu ja Kerttu pakotetaan metsään. Punahilkka on vielä lapsi, mutta kuitenkin kypsempi kuin Hannu ja Kerttu. *Punahilkka* -satu eroaa myös *Hannu ja Kerttu* -sadusta siten, että *Punahilkassa* susi söi sekä Punahilkan että isoäidin, kun *Hannussa ja Kertussa* noita vain suunnittelee syövänsä lapset. (Bettelheim 1992: 208–209.)

3 PRAGMAATTISTA KÄÄNTÄMISTÄ JA IDIOMIT KÄÄNNÖKSISSÄ

Tässä luvussa käsittelemme ensimmäiseksi kääntämisen perusaspekteja ja lähtökielen ja kohdekielen välistä pragmaattista analyysiä. Toiseksi keskitymme käännösten idiomaattisiin ilmauksiin, idiomeihin, jotka vaativat pragmaattisen vastineen.

3.1 Kääntämisen perusaspektit

Ingon mukaan kaikilla tekstissä esiintyvillä elementeillä on kielellinen muoto ja tietty merkitys. Kääntäjän on työssään hallittava käännöskielensä sekä kieliopillinen että semanttinen rakenne. Hänen on myös osattava käyttää näitä kielellisessä ja kulttuurisidonnaisessa tilanteessa, kontekstissa. Näistä seikoista muodostuu kääntämisen neljä perusaspektia (ks. kuvio 1): *rakenne*, *variaatio*, *semantiikka* ja *pragmatiikka*. Rakenne ja variaatio muodostavat kielellisen muodon kun taas semantiikka ja pragmatiikka muodostavat sisällön. Rakenne ja semantiikka taas yhdessä muodostavat sisällön systeemi-funktion. Variaatio ja pragmatiikka edustavat sisällön konteksti- eli tilanefunktiota. (Ingo 2007: 20–21.)

Kuvio 1. Käännöksen neljä perusaspektia (Ingo 2007: 21).

Lähtötekstillä on aina kieliopillinen rakenne joka perustuu lähtökielen normeihin. Lähtökielellä on myös oma kielellinen variaatio, tyyli, sillä kieltähän käytetään eri tavalla tilanteesta riippuen. Merkitys välitetään lähtökielen semanttisen rakenteen avulla. Sanat ja niiden merkitykset ovat joka kielessä liitetty yhteen ainutlaatuisella tavalla ja ne muodostavat siten joka kielelle ominaisen semanttisen alueen. Pragmatiikka tutkii miten kieltä käytetään konkreettisessa tilanteessa. Jokainen käännöstyö soveltuu tiettyyn tilanteeseen, eli sillä on oma pragmatiikka. Lähtötekstin kirjoittajan ja sen vastaanottajien elinympäristö, asenteet, elämäntavat ja muut tavat ovat pääasiassa samanlaiset, mutta kun teksti käännetään ja se saa uuden vastaanottajaryhmän, myös kulttuurinsisäiset tilannekohtaiset tekijät voivat poiketa toisistaan. On erittäin tärkeää, että käännetty teksti toimisi myös uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössä ja että tekstin tarkoitus pysyisi samana. Kielet eroavat toisistaan, kuten myös yhteiskunnat ja kulttuurit. (Ingo 2007: 21, 126.)

Tekstiä käännettäessä toiselle kielelle voi tapahtua erilaisia tilannekohtaisia muutoksia, sillä vastaanottajat elävät eri kulttuurissa. Kaikkiin teksteihin ei kuitenkaan tarvitse tehdä pragmaattisia muutoksia, ja joissakin tapauksissa muutokset voivat olla hyvin pieniä. Yleensä esimerkiksi suomenruotsalainen teksti on helpompi suomentaa kuin vastaava riikinruotsalainen. Suomenruotsalainen ja suomenkielinen teksti käsittelevät samaa yhteiskuntaa ja myös kulttuuri on molemmille yhtä tuttu. (Ingo 2007: 126–127.)

Kaikessa kääntämisessä keskeisenä osana on tekstin tarkoitus. Kääntäjän on aina selvitettävä jokaisen alkuperäistekstissä esiintyvän tekstikappaleen funktio, jotta hän pystyy valitsemaan käännösvastineet aina tietyn funktion mukaan. Yleensä puhutaan kolmesta perusfunktiosta: *informatiivinen*, *ekspressiivinen* ja *imperatiivinen*. Vaikka kääntäjä yleensä vain kääntää alkuperäistekstin toiselle kielelle ja täten toimii vain alkuperäiskirjoittajan ns. palvelijana, voi hän tietyissä tilanteissa joutua luomaan oman tekstinsä ihan eri tarkoitusta varten kuin alkuperäisteksti on luotu. (Ingo 2007: 127–128.)

Informatiivisessa funktiossa kieli välittää tietoa, tehtäviä ja informaatiota. Tärkeää tämän funktion kannalta on itse informaatio, eli tekstin sisältö. Esimerkiksi referaateilla, uutisilla ja lehtiartikkeleilla on yleensä informatiivinen funktio. Informaation välittymis-

tä edesauttaa se, että kääntäjä pyrkii välittämään tiedon selvästi, täsmällisesti ja yksimielisesti. (Ingo 2007: 127.)

Ekspressiivisen funktiossa kieli välittää tiedon ja informaation lisäksi myös tunteita. Lähtökohtana on kirjoittajan subjektiivinen tapa suhtautua esittelemäänsä aiheeseen. Kääntäjän tehtävänä on saada lukijat tuntemaan samalla tavalla kuin alkuperäistekstin lukijat. Ekspressiivinen funktio ilmenee erityisesti lyriikassa ja muussa kaunokirjallisuudessa. (Ingo 2007: 128.)

Imperatiivisessa funktiossa kieli välittää myös käyttäytymis- ja menettelymalleja. Lähtökohtana tässä on itse sanoman vastaanottaja. Imperatiivinen funktio tulee hyvin esille esimerkiksi Raamatussa, mainosteksteissä, varoituskylteissä, oppikirjoissa, ruokaresepteissä ja käyttöohjeissa. (Ingo 2007: 128.)

3.2 Pragmaattisten erojen luokittelua

Rune Ingo (2007) käsittelee pragmaattista analyysiä ja esittelee pragmatiikkaan liittyviä tilanteita käännösprosessin aikana. Käännöksen on toimittava sujuvasti uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössään. Yhteiskunnat ja kulttuurit eroavat toisistaan ja alkuperäinen versio on aina kirjoitettu jonkin tarkoituksen mukaan tiettyä aikana tietyssä paikassa tietylle vastaanottajalle. Lähtötekstin kirjoittaja ja sen vastaanottaja elävät samassa kulttuuriympäristössä ja yleensä myös heidän kielenkäyttötottumuksensa ja elinympäristönsä ovat samanlaisia. (Ingo 2007: 126.)

Werner Kollerin (2004) mukaan kaikkeen kääntämiseen sisältyy aina myös tietynlainen kulttuurityö. Kääntämisessä työskennellään oman kulttuurin ohella myös toisen kulttuurin kanssa. Käännöstyö on kommunikatiivinen haaste, johon kuuluu Kollerin määritellyt kieli- ja kulttuurikontaktit. Kulttuurikontakti ilmenee siten, että jokainen teksti on sidoksissa tiettyyn kommunikatiiviseen yhteyteen, kulttuuriin. Mitä enemmän kulttuurit eroavat toisistaan, sitä kovemmat vaatimukset kääntäjälle asetetaan. *Adaptoiva käännös* korvaa lähtötekstin osat vastaavilla kohdekielisisillä osilla. *Transformoiva käännös* yrittää

välittää kulttuurisidonnaiset lähtökielen osat sellaisinaan kohdekieleen. (Koller 2004: 59–60.)

Vaikeuksia ilmenee, kun ero kahden kulttuurin välillä on niin suuri, että tekstiä täytyy sen vastaanottajan ymmärrettävyyden kannalta muokata. Kääntämiseen liittyvä kieli-kontakti tarkoittaa sitä, että kohdekielinen teksti, joka on sovellettu tiettyjen normien mukaan omaan kulttuuriin, siirretään ja sovelletaan toiseen kulttuuriin. Koller käyttää termiä *kotouttava käänнос* sellaisesta käännöksestä, joka seuraa niitä kielellisiä ja tyyllisiä normeja, jotka tiettyinä aikoina vallitsevat yhteiskunnassa. *Vieraannuttava käänнос* taas pyrkii siirtämään lähtökielten kielellisen ja tyyllisen rakenteen suhteellisen tarkasti kohdekielelle, jotta ne ainakin kuultaisi tekstistä läpi. Tällä tavoin voi myös syntyä käännoskieli, joka erottuu alkuperäistekstin kielestä. (Koller 2004: 60.)

Edward Sapir ja Benjamin Lee Whorf yhtyvät käsitykseen, jonka mukaan kielen avulla pääsee yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Kieli ja kulttuuri ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa. Näiden kahden välillä on vahva side, joka tekee kielelle mahdottomaksi elää ilman kulttuurikontekstiaan ja yhtä lailla kulttuuri on riippuvainen luonnollisesta kielestä. Tekstiä käännettäessä kääntäjän tulee olla tietoinen siitä, että kyseessä oleva teksti on aina sidoksissa omaan kulttuuriinsa. (Koller 2004: 59; Sapir 1964: 31–32.)

Alkuperäistä tekstiä käännettäessä voi tapahtua erilaisia muutoksia. Varsinkin jos lähtötekstin kulttuuri on kaukana käännökseen kulttuurista, voi muutoksia tapahtua paljon. Mitä enemmän eroja kulttuurien välillä on, sitä tarkemmin kääntäjän on myös arvioitava onko käänнос täysin toimiva uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössään. Käännosten vastaanottajat ovat kulttuurinsa puolesta kauempana alkuperäisen tekstin kulttuurista. Kääntäjä joutuu löytämään sopivia käännosvastineita ja ehkä jopa käyttämään tietyissä tilanteissa kiertoilmauksia, selityksiä ja lisäyksiä. Uudessa viestintätilanteessa käännökseen tulee kuitenkin olla ymmärrettävää. (Ingo 2007: 126–127, 134.)

Susan Bassnett (1995) ja Ingo (1990) pohtivat kielen ja kulttuurin vaikutusta kääntämiseen. Kun käänнос saa kokonaan uuden paikan jossakin toisessa kieli- ja kulttuuriympäristössä on kääntäjän pohdittava tekstin eri kohdissa, joutuuko hän muokkaamaan lähtö-

tekstiä. Muokkaamalla käännoästä käyttämällä käännoäksessä kontekstivastinetta kääntäjä huomioi molemmissa kulttuureissa vallitsevat tavat ja normit. Pragmaattisia vaikeuksia voi ilmetä esimerkiksi ruokalajien, mittojen, ammattien ja pyhäpäivien kääntämisessä. Vaikeuksia syntyy etenkin kun jokin ilmiö puuttuu kokonaan kohdekielen kulttuurista. Käännoäksen lukijoiden maailmankuva ja käsitemaailma voi olla täysin erilainen kuin alkuperäisen tekstin lukijoiden. Kaikkiialla ei ole esimerkiksi saunoja, piparkakkuja, lunta ja avantouintia. Pragmaattisessa analyysissä on myös huomioitava ne ilmaukset, jotka ovat vakiintuneet toistensa vastineiksi. Näitä kutsutaan käyttövästineiksi. (Ingo 1990: 130–132; Bassnett 1995: 48.)

Pragmaattisia vaikeuksia voi myös toisaalta ilmetä sellaisissa tapauksissa, jossa ilmiöt ovat tuttuja molemmissa kulttuureissa, mutta jotka poikkeavat toisistaan muodon tai merkityksen perusteella. Robert Lado (1957) on luonut mallin, jonka mukaan voi vertailla kahta eri kulttuuria keskenään, joissa kekseistä ovat ilmiöiden muoto, merkitys ja distribuutio. (Lado 1957: 113.)

1. Sama muoto – eri merkitys. Espanjalaiseen kulttuuriin kuuluu tunnetusti härkätaistelu. Espanjalaiset pitävät sen muotoa selvänä asiana, härkätaistelullahan on tietyt ja tarkat säännöt ja nimet eri vaiheille. Sillä on myös tietty merkitys. Se toimii ajanvietteenä ja kasvattaa härkätaistelijan urheuteen. Härkätaistelulla on myös selvä distribuutio, joka määräytyy vuodeaikojen, viikonpäivien, aikojen ja paikkojen mukaan. (Lado 1957: 114–115.)

2. Sama merkitys – eri muoto. Taksiautoilla on eri maissa jokin tietty väri tai tunto-merkki, josta ne tunnistetaan. Taksiautot ovat kuitenkin erilaisia ulkonäöltään. Lontoon taksit ovat yleensä mustia, Suomessa ja Ruotsissa taksiautoissa on taas Taksi/Taxi -valokyltti katolla. (Lado 1957: 118–119.)

3. Sama muoto - sama merkitys - eri distribuutio. Yleinen tapa tervehtiä on kätellä. Kätelyllä on sama muoto ja merkitys eri maissa, mutta distribuution suhteen se on erilainen eri maissa. Suomessa erityisesti aikuiset tervehtivät toisiaan kättelemällä. Yleensä se

kuuluu myös juhlallisempiin tilanteisiin. Keski-Euroopassa kättely kuuluu myös esimerkiksi nuorten ja lasten käyttäytymiseen. (Lado 1957: 119–120.)

3.3 Idiomit

Idiomit kuuluvat pragmaattisiin erikoistapauksiin. Ne ovat yleensä kielikohtaisia, ja tuottavat usein ongelmia käännoistyössä.

Todettuaan pragmaattisessa analyysissa ne lähtötekstin kohdat tai jaksot, jotka eivät sellaisinaan käännettyinä tule toimimaan hyvin kohdekielessä, kääntäjä ryhtyy siirtovaiheessa näitä kohtia muokkaamaan uuteen kulttuuri- ja kieliympäristöön sopiviksi. (Ingo 1990: 237).

Theodore Savory (1969) mainitsee kolme tärkeää kysymystä, joihin kääntämisessä tulee vastata. Ensimmäiseksi tulee pohtia, mitä kirjoittaja tekstissään sanoo. Toiseksi tulee miettiä, mitä hän oikein tarkoittaa. Kolmanneksi on pohdittava, miten kirjoittaja sanoo sanottavansa. (Savory 1969: 26.)

Bassnett käsittelee myös idiomien kääntämistä. Idiomit ovat aina kulttuurisidonnaisia. Korvaava idiomilähtökielen idiomille valitaan idiomien funktion perusteella. Kohdekielestä tulee löytää sellainen fraasi, jolla on sama tehtävä kohdekielen kulttuurissa kuin lähtökielen idiomilla. Lähtökielinen merkki korvataan täten kohdekielisellä merkillä. Joskus kääntäjä voi joutua jättämään pois lähtökielisen tekstin oleellisia kielellisiä elementtejä, jotta kohdekielinen ilmaisu olisi mahdollisimman identtinen lähtökielisen ilmaisun kanssa. (Bassnett 1995: 42–43.)

Idiomit ovat fraaseja tai ilmauksia, joita on kaikissa kielissä. Idiomien merkitystä voi olla vaikea päätellä niiden yksittäisten sanojen perusteella, joita fraasi tai ilmaus sisältää. Idiomit pyritään aina kääntämään kohdekielisellä idiomilla, joka vastaa merkitykseltään lähtökielessä esiintyvää idiomia. Eri kielten idiomit muistuttavat harvoin toisistaan muodoltaan. Idiomaattiset ilmaukset vaativat kääntäjältä erittäin hyvää ammattitaitoa. Hänen kielitaidolleen, tyyli- ja kielenkäytölleen asetetaan suuret vaati-

mukset. Molempien käännöskielten pragmatiikan hallinta on myös välttämätöntä idiomia käännettäessä. (Ingo 1990: 245–246.)

Melanie Higi-Wydler (1989) jakaa kohdekieliset idiomit ja niiden käännökset kolmeen luokkaan. Hän puhuu *täydestä ekvivalenssista*, *osittaisesta ekvivalenssista* ja *nolla-ekvivalenssista*. Kun idiomein ja sen käännöksen välillä on täydellinen, idiomaattinen vastaavuus, sitä kutsutaan täydeksi ekvivalenssiksi. Kun idiomien ja käännöksen välillä on vain osittainen, idiomaattinen vastaavuus, puhutaan osittaisesta ekvivalenssista. Nolla-ekvivalenssiksi kutsutaan tapausta, jossa idiomien ja käännöksen välissä ei ole ollenkaan idiomaattista vastaavuutta. (Higi-Wydler 1989: 147–148.)

Ingo mainitsee kääntämisessä neljä tapaa idiomien ratkaisemiseksi. Idiomi voidaan kääntää *idiomilla*, jolloin kääntäjä pyrkii säilyttämään lähtökielen idiomien tyylilliset ominaispiirteet ja ilmaisuvoiman. Idiomien kääntäminen *sananmukaisesti* onnistuu harvoin, ja tulos voi olla jopa täysin vieras ja käsittämätön ilmaus kohdekielelle. Idiomien kääntäminen *selittävällä normaali-ilmauksella* ei ole suositeltavaa, sillä lähtökielen ilmeikäs teksti muuttuu tällöin usein ilmeettömäksi. *Normaali-ilmauksen kääntäminen idiomilla* vaatii kääntäjältä ennen kaikkea valppautta. Kun kääntäjä voi lisätä idiomeja tekstiin ja korvata sellaisia kohtia, joissa hän on kääntänyt idiomien normaali-ilmauksella, tekstin tyylillinen tasapaino säilyy. (Ingo 1990: 246–247.)

4 KÄÄNNÖSVASTINEET JA KÄÄNNÖSTEN LUOKITTELU

Tässä luvussa erittelen eri kategorioita, joihin käännökset voidaan luokitella kään­nösvastineista riippuen. Vertailen myös eri kään­nösvastineita, joita käytetään käännettäessä eri yksiköitä lähtökielestä kohdekieleen.

4.1 Kään­nösvastineet

Ingon mukaan kääntämisen tavoitteena on löytää oikeat ja sopivat kohdekieliset kää­nösvastineet lähtökielen eri yksiköille. Hän määrittelee ekvivalenssin kohdekielisenä sanana tai ilmauksena, joka korvaa sanoja tai ilmauksia lähtökielisessä tekstissä. Suo­men kielessä on käytetty termejä ekvivalenssi, vastaavuus ja kään­nösvastine. Kään­nösvastine ei kuvaa vastaavuussuhdetta, vaan kohdekielen sanaa tai ilmausta, joka toimii vastineena lähtökielen sanalle tai ilmaukselle. (Ingo 1990: 97.)

Ingo tarkastelee kään­nösvastine-käsitettä lähemmin ja erottelee eri vastineita. Kään­nettäessä kielestä toiseen on tarkistettava löytyykö molemmista kielistä *konkreettinen* vas­tine. Kohdekielen sanastosta löytyvää vastinetta kutsutaan *leksikkovastineeksi*. Kohde­kielen sanastosta voi myös kokonaan puuttua vastine lähtökielen sanalle. Jos tekstissä ilmenee *leksikaalinen aukko*, se voidaan täyttää selittelevällä ilmauksella. Jos lauseesta voidaan päätellä se merkityksellinen yksikkö, mitä kääntäjä ei ole halunnut suoraan sanoa, puhutaan *implisiittivastineesta*. Kääntäjä on ehkä myös halunnut selventää ja painottaa asiaa lisäämällä tarkentavan sanan, jolloin puhutaan *eksplisiittivastineesta*. *Lekseemivastine* on sana, jolla on täysin sama tarkoitus lähtökielen lekseemin kanssa. Yhdellä lekseemillä voi myös olla useampi semeemi, eli merkitys, joka on sisäistetty lekseemiin. Kohdekielestä etsitään lekseemin tiettyä semeemiä, jolla on sama merkitys kuin lähtökielen lekseemin tietyllä semeemillä. (Ingo 1990: 100–102.)

Vastineet voivat myös löytyä sanakirjan ulkopuolelta, tekstiyhteydestä. Tekstivastinetta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Kään­nösvastineen tarkastelussa otetaan huomioon neljä eri aspektia: *kieliaineksen muotoaspekti*, *kielivariaation aspekti*, *merkitysaspekti* ja

pragmaattinen aspekti. Kielen ja sen käyttäjän välinen suhde on tärkeä osa kääntämistä. Pragmatiikka tutkii tämän suhteen keskeisiä piirteitä. Tekstiä käännettäessä on otettava huomioon kulttuurierojen edellyttämät muutokset ja myös itse lukijan tarpeet. On tärkeää, että vastine on sekä sopiva että toimiva kohdekielessä. Ingo käyttää termiä *käyttövastine* sellaisesta vastineesta, ”jota vakiintuneen tavan mukaan käytetään tietyn vieraskielisen sanan tai ilmauksen vastineena” (Ingo 1990: 106). Käyttövastineita ovat myös monet sanontojen vieraskieliset vastineet. *Kontekstivastine* taas tarkoittaa sitä, että lukijan tarpeisiin sekä yleisiin muutoksiin kulttuurissa on kiinnitetty huomiota vastineen valinnassa. (Ingo 1990: 103, 106–107.)

4.2 Luokittelu muodollisen vastaavuuden perusteella

Ingo (1990) käsittelee teksti- ja käännöskategorioita. Käännökset voidaan jakaa kriteerien mukaan eri luokkiin. Kääntäjän on otettava kääntäessään huomioon erilaiset seikat, jotka vaikuttavat kääntämisprosessin lopputulokseen. Tärkeää on kuka kääntää ja kenelle. Tilanne, aika ja paikka sekä kulttuurierot vaikuttavat myös ratkaisevasti koko käännökseen. Ingo jakaa käännösvastineet muodollisen vastaavuuden mukaisesti eri käännösryhmiin:

Ortografinen ja äänteellinen käännös tulee kysymykseen etenkin kun ollaan tekemissä runokielen kanssa. Äänteet ja niiden yhdistelmät ovat hyvin tärkeitä sointuvuuden kannalta. Kun esimerkiksi lähtökielinen tuttu laulu käännetäänkin vieraalle kielelle ja tutut tavurajat puuttuvat siitä kokonaan, voi koko sävelkulku tuntua kuulijan korvassa vieraalta. (Ingo 1990: 76–77.)

Morfeemeittaisessa käännöksessä pyritään korvaamaan lähtökielen vapaat morfeemit kohdekielen vapailta morfeemeilla. Sidonnaiset morfeemit liitetään toiseen sanaan kun taas vapaat morfeemit ovat itsenäisiä sanoja. Lähtökielen sidonnaiset morfeemit taas pyritään korvaamaan kohdekielen sidonnaisilla morfeemeilla. Käännös on erittäin tarkka, jos kohdekielen morfeemit ovat samassa järjestyksessä kun lähtökielen morfeemit. Käännöksessä voi myös olla poikkeava sana- tai morfeemijärjestys, vaikka vapaat ja

sidonnaiset morfeemit vastaavat toisiaan. Epätarkemmassa käännöksessä sidonnainen morfeemi tulee lähtötekstin vapaan morfeemin tilalle ja vapaa morfeemi taas sidonnaisen tilalle. (Ingo 1990: 77–78.)

Parafraasisessa käännöksessä on joustokäännöksen piirteitä (ks. luku 4.1), mutta se on hieman huolettomampi ranginvaihdoksen suhteen. Kääntäjä siirtyy ylempälle tasolle esimerkiksi kiireen takia vaikka kielten rakenne-erot eivät sitä edellyttäisi. Parafraastisen käännöksen ei ole paras mahdollinen, sillä tyyli eroaa lähtötekstistä ja siitä tulee myös usein selittelevän piirteensä takia liian pitkä. (Ingo 1990: 81.)

Muokkaava käännös tulee kysymykseen silloin kun lähtötekstiä halutaan jollakin tavalla muokata. Lähtötekstin muokkaaminen voi koskea sekä muotoa että sisältöä. Vanhentunut lähtöteksti voidaan esimerkiksi korvata uudella, ajankohtaisemmalla versiolla. Uudessa tekstiversiossa lähtötekstin tyyli kuitenkin useimmiten pyritään säilyttämään. (Ingo 1990: 82–83)

Tiivistelmäkäännöksen tehtävänä on selittää lyhyesti jonkun tekstin aiheita. Tässä tapauksessa ”käännösvastineiden muodollinen vastaavuus on kaikkein epätarkin”. Tiivistelmäkäännöksen myötä käännöksestä jää helposti puuttumaan jonkin verran informaatiota, koska tällainen käännös ei ollenkaan keskity yksityiskohtien tarkasteluun. (Ingo 1990: 83–84.)

Kääntäjä hakee työssään käännösvastineita kielen kaikille yksiköille. Näistä merkitystä kantavista kielen eri yksiköistä muodostuu eräänlainen rankijärjestys, eli ylempi rangin yksikkö sisältää alemman rangin yksikön. J.C. Catford jakaa käännöksen rankisiteiseksi ja sitomattomaksi. Jos kohdekielen käännösvastineet kuuluvat samaan rankiin kuin lähdekielen yksiköt, puhutaan rankisiteisestä käännöksestä. Kun käännösvastineet taas kuuluvat poikkeavaan rankiin, puhutaan sitomattomasta käännöksestä. Harvoin kääntäjä kuitenkaan saavuttaa täydellisen lopputuloksen kääntämällä ranginmukaisesti. (Catford 1965: 24–25.)

Rankisiteisessä kääntämisessä Catford käyttää termejä *sanasanainen*, *kirjaimellinen* ja *vapaa käänнос*. *Sanasanaisen käänноksen* tavoitteena on löytää vastineita lähtökielisille sanoille kääntämällä ne sana sanalta. *Kirjaimellinen käänнос* on lähtöisin *sanasanaisesta käänноksestä*, mutta se tuottaa tekstiä niin, että siinä ei ole kieliopillisia virheitä. *Vapaa käänнос* taas joustaa tarvittaessa. Tämän takia sitä kutsutaan myös nimellä *joustokäänнос*. Se voi tarpeen tullen siirtyä rankijärjestyksessä ylemmälle tasolle. (Catford 1965: 25.)

5 KÄÄNTÄMINEN SUHTEESSA AIKAAN JA KÄÄNNÖSTEORIOHIN

Tässä luvussa käsittelen käännoä suhteessa aikaan sekä sitä, mikä johtaa siihen, että jo olemassa olevaa käännoä halutaan parannella tai kääntää se uudelleen. Esittelen myös muutamia yleisiä käännosteorioita.

5.1 Ajan vaikutus käännoäseen

Bassnett pohtii käännoästen tehtävien vaihtelua kohdekulttuurissa eri aikoina. Joskus kääntäjä ryhtyy käännoästyöhön siksi, että hän haluaa kääntää jo olemassa olevan käännoäksen uudelleen tai parantaa sitä. Aivan liian usein kääntäjät työstään puhuessaan välttävät tuomasta esiin omia menetelmiään ja keskittyvät sen sijaan korostamaan edellisten kääntäjien heikkouksia (Bassnett 1995: 28). Lähtöteksti pysyy usein samana, mutta sen käännoäset voivat muuttua ajan kuluessa. Kääntäjät haluavat tehdä lähtötekstistä eri versioita. Kansansadutkin olivat aluksi tarkoitettu aikuisille ja vasta myöhemmin niitä alettiin muokata lasten tarpeita ajatellen. Vanhemmissa ja nykyajan käännoäksissä on usein sama rakenne. Kun satuja käännetään saman rakenteen mukaan ajanjaksosta toiseen, on sen oltava toimiva. Nykyajan piirteet näkyvät uusissa käännoäksissä, mutta ainakin sadun tuomat tunteet ovat säilyneet samanlaisina kuin entisajan kansansaduissa. (Ylönen 2000: 14, 16.)

Riitta Oittinen (1993) kirjoittaa, miten näkemys lapsuudesta ja oma lapsuutemme heijastuvat käännoäksissä, jotka ovat suunnattu lapsille. Lasten kulttuuriin on aina heijastunut yhteiskunta, aikuisten näkemys lapsuudesta, lapsuus, jonka lapsi itse kokee ja aikuisten muistama lapsuus. Kääntäjän kannalta tärkeää on, millä tavoin yhteiskunta käsittelee asioita koskien lapsuutta ja lapsena olemista. Kääntäjän lapsikäisyyksellä, eli omalla ideologialla, on tärkeä asema lapsille käännettäessä. Kasvatustieteellä on myös tärkeä asema lastenkirjallisuutta tuottaessa. Lapsi kasvaa ja saa kirjoista vaikutteita, joiden avulla hän kehittää omaa persoonallisuuttaan. (Oittinen 1993: 15.)

Kriitikot ovat yleensä kapeakatseisia käännöksiä arvioidessaan. Käännöksen pitäisi olla mahdollisimman lähellä alkuperäisversiota. Oittisen mukaan olemme käänösprosessin eri vaiheissa aina tietyssä tilanteessa. Tilanne voidaan ymmärtää kontekstina, johon sisältyy aika, paikka ja kulttuuri sekä oma tulkinta itse kontekstista ja myös siinä esiintyminen. Myös arvioinnissa täytyy ottaa huomioon kulttuurin ja koko yhteiskunnan sisäiset muutokset. Aika kuluu ja yhteiskunta muuttuu. Tämä heijastuu myös käännöksiin ja siksi uudelleenkääntäminen voi olla paikallaan. Käännös on sidottu kontekstiinsa. Käännöksen arvioinnissa on otettava huomioon käännöksen tehtävä omassa kontekstissaan. (Oittinen 1993: 50.)

Riitta Oittinen (1995) ja Lawrence Venuti (1992) keskittyvät uudelleenkääntämiseen liittyviin keskeisiin tekijöihin. Kääntäminen sisältyy kulttuuriin ja on aina kiinni omassa kontekstissaan. Alkutekstiä pidetään ikuisena, kun taas käännöksen katsotaan olevan aikaan sidoksissa:

Alkuteksti on muuttumaton inhimillisen ajattelun monumentti, johon eivät, toisin kuin käännöseen, vaikuta kielen, kulttuurin eivätkä yhteiskunnan muutokset. Alkuteksti on osa kirjailijan yksilöllistä ilmaisuja, hänen persoonansa ja intensiteetinsä kuva, kun taas käännos on vain kuva tästä kuvasta, kopion kopio, joka poikkeaa ja vääristää. (Oittinen 1995: 31).

Uudelleenkääntäminen on välttämätöntä, koska aikakaudet ja kääntämisen normit muuttuvat. Kun ajat muuttuvat myös ihmiset suhtautuvat käännöksiin eri tavalla ja odottavat niiltä eri asioita. Kääntäjä ottaa huomioon ne olosuhteet, jotka sinä hetkenä vallitsevat. Alkuteksti kuvastaa kirjailijan persoonaa ja hänen ajattelutapaansa. Käännös on vain kopio, joka pyrkii antamaan mahdollisimman tarkan kuvan ja tulkinnan alkutekstistä. (Oittinen 1995: 31, Venuti 1992: 3.)

Jos alkuperäistekstin ja sen käännöksen välillä on aikaeroa, se vaikuttaa sekä kieleen että kulttuuriin. Vaikka aikaero olisi lyhyempi, joutuu kääntäjä kuitenkin tietyissä tilanteissa antamaan selityksiä ja tekemään lisäyksiä. Aikaerolla on suuri vaikutus varsinkin jos käännos on suunnattu kokonaan eri kulttuuriin. Kieli vanhenee myös, ja siksi joskus voi olla paikallaan tehdä uusia käännöksiä jo käännettyistä teoksista. Kielen moderni-

sointi voi olla myös arkaluonteinen asia. Esimerkiksi liian paljon muokattu versio jostakin vanhasta klassikosta voi saada aikaan paheksuntaa. Tärkeää on, että kääntäjä pohtii miten paljon tekstiä itsessään voi muuttaa ja uudistaa. (Oittinen 1995: 31–32.)

5.2 Teorioita kääntämisestä

Peter Newmarkin mukaan käännosteorialla on kaksi määritelmää: suppeampana määritelmänä käännosteoriaa käytetään tietyn tyyllisen tekstin kääntämisessä, laajempaan määritelmänä käännosteoria määrittää käsitystä, joka meillä yleisesti kääntämisestä on. (Newmark 1988: 9.)

Käännosteorialla on Newmarkin mukaan neljä tehtävää: ensiksi tulee tunnistaa ja määritellä itse käännosongelma, toiseksi osoittaa kaikki ne kohdat, jotka ovat ongelman ratkaisemisen kannalta tärkeitä, kolmanneksi esitellä kaikki käännoosprosessit, jotka ovat mahdollisia ja neljänneksi suositella sopivin käännoosprosessi ja sopiva käännoos. (Newmark 1988: 9.)

Newmark puhuu kommunikatiivisesta ja semanttisesta käännoksestä. Semanttinen käännoos on persoonallinen ja erillinen. Kommunikatiivinen on sosiaalinen ja se keskittyy sisältöön. Se on myös usein parempi kuin alkuperäisversio. Yleisesti katsottuna semanttinen käännoos on kirjoitettu kirjailijan kielellisellä tasolla, kun taas kommunikatiivinen on kirjoitettu lukijan kielellisellä tasolla. Semanttinen käännoos pyrkii tulkitsemaan, kun taas kommunikatiiviselle käännookselle tyypillistä on selittävä ominaisuus. (Newmark 1988: 47.)

Anton Popovic jakaa käännoosvastaavuudet neljään eri tyyppiin. Ensimmäinen on *lingvistinen ekvivalenssi*, jossa kääntäjä kääntää sanasanaisesti. Toinen on *paradigmaattinen ekvivalenssi*, jossa käännoosvastaavuudet ovat myös kieliopillisesti oikeita. Kolmantena hän erottaa *tyylillisen ekvivalenssin*, jossa käännettävällä yksiköllä on lähde- ja kohdekielellä sama tehtävä ja myös sisältö säilyy samana. Neljäs tyyppi on *tekstuaalinen ekvivalenssi*, jossa taas muoto pysyy samana. (Popovic 1976: 6–7.)

Eugene A. Nida puhuu muodollisesta ja dynaamisesta ekvivalenssista. Muodollinen käännös pitää sisällään sekä sanoman muodon että sisällön. Sitä kutsutaan myös ”selvitäväksi kääntämiseksi”. Dynaamisen käännöksen tavoitteena on saada sekä lähtötekstin ja sen lukijan suhde että käännöksen ja sen lukijan suhde pysymään samankaltaisina. (Nida & Taber 1969: 22–24.)

Käännöstieteen tutkimusala jaetaan neljään tutkimusalueeseen. Tuotossuuntautuneissa alueissa painopiste on kohdetekstin funktionaalisissa piirteissä. Prosessisuuntautuneessa painopiste on käännöstapahtuman analyysissä. (Bassnett 1995: 26.)

Ensimmäinen alue muodostuu kääntämisen ja käännöstieteen historiasta. Tämä alue on kiinnostunut eri aikakausien käsityksistä ja teorioista itse kääntämisestä. Se tutkii myös käännösten asemaa ja tehtäviä eri aikoina. (Bassnett 1995: 27.)

Yksittäisten tekstien tai kirjailijoiden tutkimuksen laajentaminen on toisen tutkimusalueen tehtävä. Tämä alue tekee kohdekulttuuripainotteista tutkimusta. Tutkimusten kohteena ovat muun muassa itse käännöksen ja kohdekulttuurien normien vuorovaikutus. (Bassnett 1995: 27.)

Kääntäminen ja kielitiede muodostavat kolmannen tutkimusalueen. Pääpaino on lähtö- ja kohdetekstien kielellisten elementtien vertailevassa tutkimuksessa. Tutkimusalue pohtii erityisesti kielellistä vastaavuutta, kielisidonnaisia merkityksiä ja kielellistä käännettävyyttä. (Bassnett 1995: 27.)

Neljättä aluetta Bassnett kutsuu kääntämiseksi ja poetiikaksi. Tämä alue sisältää kirjallisuuden kääntämisen. Tässä ryhmässä vertaillaan esimerkiksi eri kääntäjien tyyliä ja lähtö- ja kohdetekstin välisiä suhteita. (Bassnett 1995: 27.)

Roman Jakobson on jakaa artikkelissaan ”On Linguistic Aspects of Translation” kääntämisen kolmeen pääryhmään. Ensimmäistä ryhmää kutsutaan *intralingvaaliseksi* eli kielensisäiseksi kääntämiseksi. Kielellisiä merkkejä tulkitaan saman kielen toisilla merkeillä. Toisessa ryhmässä kääntäminen on *interlingvaalista*, eli kieltenvälistä. Tätä pide-

tään myös varsinaisena kääntämisenä. Kielellisiä merkkejä tulkitaan jotakin toista kieltä apuna käyttäen. Kolmannen ryhmän kääntämistä kutsutaan *intersemioottiseksi*. Tässä ryhmässä kielellisiä merkkejä tulkitaan ei-kielellisten merkkijärjestelmien merkkejä apuna käyttäen. (Jakobson 1959: 233.)

6 AINEISTON ANALYYSIÄ

Aineiston analyysissä tarkastelen saksankielisiä alkuperäisversioita *Hänsel und Gretel* ja *Rotkäppchen* ja niiden suomennoksia *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* ja ruotsinnoksia *Hans och Greta* ja *Rödluan*. Pohdin ensiksi pragmaattisen analyysin kautta, miten erilaiset kieli- ja kulttuuriympäristöt vaikuttavat näihin satuihin ja niiden kääntämiseen. Vertailen näiden kolmen eri kulttuurin välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Toiseksi analysoin saduissa esiintyviä idiomeja. Kolmanneksi tarkastelen käännösvastineita ja eri käännöskategorioita. Lopuksi pohdin vielä miten aika vaikuttaa kääntämiseen.

6.1 *Hannu ja Kerttu* -sadun pragmaattista analyysiä

Aloitin analyysin tarkastelemalla *Hannu ja Kerttu* -satua ja vertailemalla satua kolmesta eri kulttuurinäkökulmasta. Olen valinnut esimerkkilauseiksi tämän analyysin kannalta tärkeimmät saksankieliset lauseet ja tekstin kohdat ja vertailen niitä suomenkielisiin ja ruotsinkielisiin vastaaviin kohtiin.

Keskeinen aspekti pragmaattisessa analyysissä on tekstin sitoutuminen omaan yhteiskuntaansa ja kulttuuriinsa. Alkuperäisversiossa näkyy piirteitä, jotka ovat sidoksissa saksalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, suomennoksessa on ominaisuuksia, jotka ovat tyypillisiä suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa ja yhtäläillä ruotsinnoksesta löytyy ruotsalaiseen kulttuuriin liittyviä pragmaattisia aspekteja.

Suomennoksen ja ruotsinnoksen välillä ei ole suurta ikäeroa, joten kielenkäytön suhteen ei löytynyt suuria eroja. Analysoidessa saksankielistä tekstiä ja sen kahta käännöstä huomasin, että ne eivät kovinkaan paljoa poikenneet toisistaan. Teksti etenee kaikissa kolmessa versiossa samalla tavalla, ja suomentaja ja ruotsintaja ovat olleet hyvin uskollisia alkuperäistekstille. Sisältö on säilynyt samana, ja jopa ruokalajit on yritetty kääntää alkuperäisversion mukaisesti, vaikka ne eivät välttämättä ole tuttuja muille kulttuureille.

6.1.1 Kontekstivastine

Aineistostani löytyi joitakin esimerkkejä kontekstivastineista. Seuraavaksi analysoin kahta löytämäni lausetta, jotka edellyttävät kontekstivastineen käyttöä.

(1)

A. Da ward gutes Essen aufgetragen, Milch und Pfannekuchen mit Zucker, Äpfel und Nüsse. s.15

A1. Siellä oli tarjolla hyvää ruokaa: maitoa ja pannukakkua, omenoita ja pähkinöitä. s.84

A2. Och hon dukade upp god mat – mjölk och pannkakor med socker, äpplen och nötter. s.32

(2)

A. [...], daß das Häuslein aus Brot gebaut war und mit Küche gedeckt; [...]. s.14

A1. [...], he näkivät että koko mökki oli rakennettu leivästä ja katettu kakuilla. s.83

A2. [...], såg de att det lilla huset var byggt av bröd och täckt med kakor. s.30

Esimerkissä 1 suomennoksessa on jätetty pois saksankielisen version sanat „mit” ja „Zucker”. Tämä voi olla pelkkä lapsus, jolloin suomentaja on erehdyksissään unohtanut sanat. Saksalaisessa kulttuurissa on tapana syödä pannukakkuja sokerin, omenoiden ja pähkinöiden kera. Suomalaisessa kulttuurissa tämä on epätavallista, ja siten kääntäjä on valinnut neutraalimman vastineen lauseelle. Tässä esimerkissä tulee kulttuurien välinen ero selvästi esiin. Ruotsinnoksessa muutoksia ei ole tehty, vaikka pähkinät saattavat olla outo lisuke pannukakulle. Suomennos ja ruotsinnos ovat tyyliltään melko samanlaisia.

Esimerkin 2 käännökset ovat hyvin lähellä alkuperäistä tekstiä. Suomennoksessa „Küche” on käännetty sanalla ”kakku” vaikka alkuperäisessä versiossa tuskin tarkoitetaan perinteisiä täytekakkuja. Suomentaja on vastinetta hakiessaan mennyt hakoteille, eikä suomenkielinen käänнос täten oikein toimi. Tässä lauseessa saksankielinen ilmaisu

„mit Kuche gedeckt” tarkoittaa ”katettu piparkakuilla”. *Norstedts Tyska Ordbok* (1998) antaa sanalle „Kuchen” vastineeksi ”mjuk kaka” (*Norstedts Tyska Ordbok* 1998: 479). Usein myös Ruotsissa on tapana käyttää sanaa ”kaka” kun puhutaan meille tutuista pik-kuleivistä.

6.1.2 Käyttövastine

Seuraavaksi esittelen ne kohdat, joissa esiintyy käyttövastine. Valitsemissani esimerkeissä esiintyy sekä saksankielinen normaali-ilmaus että idiomi.

(3)

- A. Da hatten alle Sorgen ein Ende, [...]. s.19
- A1. Huolen ajat olivat lopullisesti ohi, [...]. s.89
- A2. Nu var det slut på alla sorger, [...]. s.36

(4)

- A. „Nun ist’s um uns geschehen.” s.10
- A1. Nyt meidät hukka perii. s.79
- A2. Nu är det slut med oss. s.25

Esimerkissä 3 esiintyy saksankielinen ilmaus, joka on käännetty neutraalisti sekä suomeksi että ruotsiksi. Vakiintuneen tavan mukaan sana „Ende” on saanut ruotsinnoksessa vastineen ”slut”. Suomennoksessa vastineeksi olisi voitu valita sana ”loppu”. Tässä yhteydessä kuitenkin sana ”ohi” tuntuu luontevimmalta käännöksen toimivuutta uudessa kulttuuriympäristössä ajatellen. Esimerkki 4 sisältää saksankielisen idiomin, joka on saanut suomennoksessa saman tehtävän. Ruotsinkielisessä versiossa idiomi on myös käännetty idiomilla. Sekä suomennoksessa että ruotsinnoksessa sanoma välittyi hyvin lukijalle ja idiomin tehtävä ja merkitys säilyivät.

6.2. Idiomit

Vertailen suomentajan ja ruotsintajan valitsemaa vastineita tekstissä esiintyvillä saksankielisillä idiomeilla. Tarkastelen, miten kääntäjät ovat ratkaisseet ongelmat, ja millä tavoin lopputulokset eroavat toisistaan.

(5)

A. Wer A sagt, muß B sagen, [...]. s.12

A1. Ja kun mies kerran oli myöntynyt, täytyi hänen myöntyä toistamiseenkin. s.80

A2. Men den som har sagt A måste säga B, [...]. s.28

Kuten esimerkistä 5 käy ilmi ruotsintaja on löytänyt kohdekielestä vastaavan idiomin. Ruotsintaja on pyrkinyt säilyttämään lähtökielen idiomin tyylilliset ominaispiirteet. Suomennoksessa kääntäjä on korvannut saksankielisen idiomin selittävällä normaali-ilmauksella. Lopputulos ei kuitenkaan vaikuta vieraalta, vaan välittää sanonnan tiedon tarkasti.

(6)

A. Nicht lange danach war wieder Not in allen Ecken, [...]. s.12

A1. Jonkin ajan kuluttua puute alkoi taas ahdistaa heitä, [...]. s.80

A2. Snart blev det återigen nötdid på alla håll, [...]. s.28

Esimerkissä 6 suomentaja on kääntänyt lähtökielisen sanan „Not” kohdekielisellä sanalla ”puute”. *Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirjasta* (1992: 1183) sanalle löytyy vaihtoehdot ”häätä, pula, vaikeus”. „Ecke” saa sanakirjasta merkityksen ”nurkka, kulma” (*Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirja* 1992: 902). *Norstedts Tyska Ordbok* antaa sanalle „Not” vastineeksi esimerkiksi ”nöd, trångmål; bekymmer, svårigheter” (*Norstedts Tyska Ordbok* 1998: 567.) Sananasaisesti käännettäessä ilmaus olisi suomeksi ”Pula kaikissa nurkissa”. Ruotsinno on käännetty normaali-ilmauksella, joka antaa fraasille hyvin sananasaisesti käännetyn ja vanhahtavan vaikutelman.

(7)

A. „Nun ist's um uns geschehen.” s.10

A1. Nyt meidät hukka perii. s.79

A2. Nu är det slut med oss. s.25

Esimerkissä 7 idiomi saa *Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirjassa* (1992) saa merkityksen ”hänen laulunsa on loppunut, hän on mennyttä miestä” (*Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirja* 1992: 999). *Norstedts Tyska Ordbok* (1998: 338) antaa tälle sanonnalle merkityksen ”det är ute med mig, jag är förlorad”. (Vrt. myös esim.4)

(8)

A. Er hatte wenig zu beißen und zu brechen, [...]. s.10A1. Heillä oli niukasti ruokaa, [...]. s.79A2. De hade knappt om brödfödan, [...]. s.24

Esimerkin 8 fraasi „wenig zu beißen und zu brechen” käännetään *Saksa-suomi-idiomisanakirjassa Alles im Griff* ”jklle ei ole purtavaa/syötävää, nähdä nälkää” (*Saksa-suomi-idiomisanakirja* 2002: 95). *Norstedts Tyska Ordbok* (1998: 133) kääntää ilmauksen „nichts zu beißen haben” ilmauksella ”inte ha något att äta”. Ruotsinnos on tyylliltään vanhahtava, nykyään sanaa ”brödföda” ei käytetä. Tänä päivänä lauseessa luultavasti käytettäisiin sanaa ”mat”.

6.3 Käännösvastineet

Tässä alaluvussa vertailen *Hannu ja Kerttu* -sadun lähtö- ja kohdekielisten lauseiden välisiä käännösvastineita. Tutkin ilmeneekö vuoden 1990 suomennoksen ja vuoden 1987 ruotsinnoksen välillä selviä pragmaattisia eroja tai yhtäläisyyksiä. Analysoin viittä eri käännösvastinetta, jotka ovat semeemivastine, lekseemivastine, eksplisiitivastine, implisiitivastine ja leksikaalinen aukko.

6.3.1 Semeemivastine

Aineistostani löytyi muutama kohta, joissa esiintyi semeemivastine. Analysoin seuraavassa yhtä valitsemaani selvää tapausta, jossa on käytetty semeemivastinetta.

(9)

A. „Nein, Frau”, sagte der Mann, „das tue ich nicht“; [...]. s.10

A1. Ei, vaimo, sitä minä en tee, mies sanoi. s.79

A2. Nej, hustru, sa mannen, det gör jag inte. s.24

Kuten esimerkistä 9 käy ilmi alkuperäisessä versiossa käytetään ilmausta „Frau”, jonka voisi kääntää suomeksi myös sanalla ”rouva”. Ruotsissa voisi käyttää sanaa ”fru”. Kääntäjät ovat valinneet sopivimmat semeemit kokonaisuutta ajatellen, ja ottaneet huomioon oman yhteiskuntansa ja kulttuurinsa tarpeet. Ajat ovat muuttuneet ja tänä päivänä tämäntyyppiset käännökset eivät luultavasti tulisi kuuloon, sillä nykyään tällaista ”Ei, vaimo” voisi pitää jopa alentavana. Tänä päivänä vaimoa puhutellaan ehkä hieman vaapammin, ja tällaisessa yhteydessä voisi käyttää esimerkiksi pelkästään sanaa ”kulta” ilman ”vaimo” sanaa.

6.3.2 Lekseemivastine

Seuraavassa esimerkissä analysoin lekseemivastinetta. Alkuperäisversion sanalle on löydetty molemmissa käänöksissä lekseemivastine.

(10)

A. Da ward gutes Essen aufgetragen, Milch und Pfannekuchen [...]. s.15

A1. Siellä oli tarjolla hyvää ruokaa: maitoa ja pannukakkua, [...]. s.84

A2. Och hon dukade upp god mat – mjölk och pannkakor [...]. s.32

Esimerkissä 10 sanalle „Pfannekuchen” löytyy suomalaisesta kulttuurista täysin samaa ruokalajia tarkoittava sana ”pannukakku”. Ruotsalaisesta kulttuurista löytyy myös tuttu vastine, jolla on sama tehtävä kuin lähtökulttuurissa. (Vrt. myös 6.1.1 esimerkki.1)

6.3.3 Eksplisiittivastine

Seuraavaksi analysoin löytämäni eksplisiittivastinetta. Tässä esimerkissä kääntäjät ovat ilmaisseet asian eksplisiittisemmin kuin alkuperäisessä versiossa.

(11)

A. [...] und ließ ihm keine Ruhe, bis er einwilligte. s.10

A1. Vaimo ei jättänyt miestä rauhaan, ja lopulta tämä suostui vie-
mään lapset metsään. s.79

A2. Och hon lämnade inte mannen någon ro förrän han sagt ja. s.24

Esimerkin 11 suomennoksessa kääntäjä on tulkinut asian omalla tavallaan ja halunnut jatkaa lausetta selittelevällä lisäyksellä. Tässä suomennoksessa kääntäjä on eksplisiittisesti halunnut ilmaista asian, mikä lähtökielisessä tekstissä ilmenee vain implisiittisesti. Ruotsinnoksen vaihtoehto ilmaisee myös asian eksplisiittisemmin kuin itse alkuperäis-versio.

6.3.4 Implisiittivastine

Implisiittivastineita aineistosta ei löytynyt kovin paljon. Analysoin seuraavassa löytämäni lausetta, jonka suomentaja on kääntänyt implisiittisesti.

(12)

A. Sie gingen die ganze Nacht hindurch und kamen bei anbrechendem Tag wieder zu ihres Vaters Haus. s.12

A1. Lapset kulkivat koko yön, ja päivän sarastaessa he saapuivat kotiin. s.80

A2. De vandrade hela natten, och i dagningen kom de tillbaka till sin fars hus. s.27

Kuten esimerkistä 12 käy ilmi, suomentaja ei ole painottanut ilmausta „Vaters Haus”. Suomennoksessa on ilmaistu selvemmin ja hieman lyhyemmin. Ruotsintaja on kääntänyt ilmauksen sanasanaisesti. Saksankielinen ilmaisu „Vaters Haus” vaikuttaa hieman

raamatulliselta ilmaisulta, myös ruotsinnoksen ”till sin fars hus” antaa raamatullisen vaikutelman lauseesta.

6.3.5 Leksikaalinen aukko

Viimeiseksi analysoin leksikaalista aukkoa. Tässä esimerkissä suomentaja ei ole löytänyt suoraa vastinetta alkuperäisversion sanalle.

(13)

A. [...] „damit wir aus dem Hexenwald herauskommen.” s.18

A1. [...] että pääsemme tästä noidutusta metsästä. s.88

A2. Men nu ger vi oss av, sa Hans, så att vi kommer ut ur häxskogen. s.34

Esimerkissä 13 esiintyvälle sanalle „Hexenwald” ei ole suomen kielessä tarkkaa ja oikeaa leksikkovastinetta. Tämä leksikaalinen aukko on täytetty suomennoksessa käyttämällä selittelevää ilmausta, jotta sisältö välittyisi mahdollisimman tarkasti kohdekieleen. Ruotsinnoksessa kääntäjä on valinnut kääntää ilmauksen mahdollisimman sanatarkasti, ja lopputulos vaikuttaa luontevalta. Molemmissa käännöksissä kääntäjät ovat antaneet ilmaukselle asianmukaisen sisällön.

6.4 *Punahilkka* -sadun pragmaattista analyysiä

Siirryn nyt analysoimaan ja tarkastelemaan *Punahilkka* -satua ja vertailen tätä satua kolmesta eri kulttuurinäkökulmasta. Olen valinnut esimerkkilauseiksi tämän analyysin kannalta tärkeimmät saksankieliset lauseet ja tekstin kohdat ja vertailen niitä suomenkielisiin ja ruotsinkielisiin vastaaviin kohtiin.

Saksankielisessä *Rotkäppchen* -versiossa ilmenee paljon idiomaattisia ilmaisuja. Joillekin ilmaisuille suomentaja ja ruotsintaja ovat löytäneet sopivat ja luontevat vastineet kohdekielistä kun taas välillä ratkaisu on jäykempi eikä kyseessä olevan kulttuurin kannalta vaikuta parhaalta mahdolliselta vastineelta. Kulttuurien välinen ero näkyy selvästi

sanavalinnoissa ja esimerkiksi kertomuksien tapahtumia kuvailtaessa. Jotkin alkuperäisversion sanat ovat vanhanaikaisia eikä niitä luultavasti tänä päivänä enää käytettäisi. ne luovat kuitenkin erityisen tunnelman satua luettaessa. Suomen- ja ruotsinkielisissäkin versioissa esiintyy vanhahtavia sanoja ja ilmaisuja, jotka eivät esiinny nykypäivänä kielenkäytössämme.

6.4.1 Kontekstivastine

Seuraavaksi analysoin tekstistä löytämäni kontekstivastinetta. Tässä suomentaja on katsonut parhaaksi muuttaa lausetta hieman, jotta se vaikuttaisi luonnollisemmalta ilmaisulta nykypäivän kielenkäyttöä ajatellen.

(14)

B. Und wenn du in ihre Stube kommst, so vergiß nicht, ‚Guten Morgen‘ zu sagen [...]. S.71

B1. Ja muista sanoa isoäidille huomenta [...]. s.144

B2. Och när du kommer fram – glöm inte att säga god morgon, [...]. s.83

Esimerkissä 14 kääntäjä on soveltanut suomennoksen enemmän Suomen kulttuuriin ja normeihin, kääntäjä on ottanut huomioon Suomen kielen vakiintuneet sanonnat eikä kääntänyt sanasanaisesti saksankielistä „vergíß nicht” ilmaisua. Kääntäjä on päättänyt muokata käännostään, eikä ole käyttänyt tekstissä sanasanaista käännostä, mikä olisi ”älä unohda”. Sana ”muista” tuntuu ja kuulostaa luontevammalta tässä lauseyhteydessä. Ruotsinnoksessa kääntäjä taas on kääntänyt ilmaisun suoraan alkuperäisversion mallin mukaan.

6.4.2 Käyttövastine

Seuraavana analysoin tekstistä löytämäni esimerkkiä käyttövastineen käytöstä. Tässä kääntäjät ovat löytäneet vakiintuneet sanonnat molemmista kohdekielistä.

(15)

B. Eines Tages sprach seine Mutter zu ihm:[...]. S.71B1. Eräänä päivänä äiti sanoi:[...]. s.144B2. En dag sa hennes mor:[...]. s.83

Esimerkissä 15 alkuperäinen ilmaisu on käännetty sekä suomeksi että ruotsiksi hyvin sanatarkasti. Alkuperäisversio ja molemmat käännökset vastaavat toisiaan sisällöltään. Niistä on tullut toistensa vastineita vakiintuneen tavan mukaan. Suomentajaksi voisi myös esiintyä sana ”yhtenä” sanan ”eräänä” sijasta. Yleensä kuitenkin ”eräänä” sopii paremmin satujen ja kertomusten tyyliin. *Nykysuomen sanakirjan 1* mukaan ”eräs” saa seuraavan määritelmän: ”tietty, vissi; eräänä päivänä ’päivänä jonka tiedän, mutta jota en tarkemmin mainitse’ ” (*Nykysuomen sanakirja 1* 1988: 265).

6.5 Idiomit

Vertailen suomentajan ja ruotsintajan valitsemia vastineita tekstissä esiintyville saksankielisille idiomeille. Tarkastelen, miten kääntäjät ovat ratkaisseet ongelmat, ja millä tavoin lopputulokset eroavat toisistaan.

(16)

B. Einmal schenkte sie ihm in Käppchen von rotem Samt, und weil ihm das so wohl stand, und es nichts anderes mehr tragen wollte, [...]. S.71B1. Kerran isoäiti antoi lapselle punaisen sametti hilkan. Se oli hyvin soma, eikä tyttö tahtonut enää mitään muuta päähänsä panna-kaan, [...]. s.144B2. [...] och en gång gav hon henne en röd sammetsluva. Den klädde flickan så bra att hon aldrig ville ha något annat på huvudet. s.83

Esimerkin 16 alkuperäisen idiomien „jmdn (wohl) stehen” suomentaja on jättänyt kokonaan kääntämättä. Suomentaja on päättänyt poiketa tekstistä ja vain kuvailla hilkkaa kertomalla sen olevan soma. Tätä ei kuitenkaan alkuperäislauseessa mainita. Suomentajaksi olisi sopinut esimerkiksi verbit pukea tai sopia. Ruotsintaja on kääntänyt ilmaisun vastaavalla ruotsinkielisellä ilmaisulla ”klä ngn”.

(17)

B. „Ich will schon alles gut machen”, sagte Rotkäppchen zur Mutter und gab ihr die Hand darauf. S.71

B1. Teen ihan niin kuin sanot, Punahilkka lupasi äidilleen, löipä oikein kättä päälle. s.144

B2. Jag ska nog klara av alltihop ordentligt, sa Rödluvan, och det tog hon sin mor i hand på. s.83

Esimerkissä 17 suomentaja on kääntänyt idiomin „jmdm die Hand geben” suomenkielillä idiomilla lyödä kättä päälle. *Saksa-suomi-idiomisanakirjassa Alles im Griff* (2002: 208) ilmaisu käännetään seuraavasti: ”lyödä jkn kanssa kättä päälle jstak, vahvistaa jk jkille kädenlyönnillä”. Lauseessa Punahilkka lupaa tehdä jotakin ja haluaa vielä varmistaa asian lyömällä kättä päälle. Käännös tuntuu oikein sujuvalta ja suomalaisen kulttuurin kannalta tutulta ilmaisulta. Ruotsintaja on pysytellyt tarkasti alkuperäistekstissä eikä ole löytänyt ruotsinkielestä yhtä vapaata käännösvaihtoehtoa.

(18)

B. [...] und guck nicht erst in allen Ecken herum!” S.71

B1. [...] äläkä rupea heti ensimmäiseksi kurkistelemaan joka soppeen ja nurkkaan! s.144

B2. [...] och stå inte och titta runt åt alla håll först! s.83

Esimerkissä 18 suomentaja on taas kääntänyt idiomin vapaasti ja löytänyt toimivan ratkaisun suomenkielestä. Ruotsinnos on hieman jäykempi eikä vaikuta kovin luonnolliselta. *Norstedts Tyska Ordbok* (1998: 221) kääntää sanan „Ecke” seuraavasti: ”hörn, vrå; knut”.

(19)

B. Rotkäppchen schlug die Augen auf, und als es sah, [...]. S.72

B1. Punahilkka katsoi ympärilleen. s.145

B2. Rödluvan såg sig omkring, [...]. s.85

Esimerkin 19 saksankielistä idiomia „die Augen auf schlagen” ei ole käännetty kummallekaan kielelle. Molemmat kääntäjät ovat muokanneet ja yksinkertaistaneet lausetta

ja kääntäneet idiomin omalla tavallaan. Suomennokseksi tähän yhteyteen olisi sopinut ”avata silmänsä” ja ruotsinnokseksi ”öppna ögonen”.

6.6 Käännösvastineet

Tässä alaluvussa vertailen *Punahilkka* -sadun lähtö- ja kohdekielisten lauseiden välisiä käännösvastineita. Tutkin ilmeneekö vuoden 1990 suomennoksen ja vuoden 1987 ruotsinnoksen välillä selviä pragmaattisia eroja tai yhtäläisyyksiä. Analysoin samoja käännösvastineita kuin *Hannu ja Kerttu* -sadun analyysissä.

6.6.1 Semeemivastine

Aineistostani löysin muutamia esimerkkejä semeemivastineen käytöstä. Seuraavissa esimerkeissä suomentaja on käyttänyt kahta eri semeemiä vastaamaan saksankielistä sanaa.

(20)

- B. Der Wolf dachte bei sich: [...]. S.72
- B1. Susi tuumi mielessään: [...]. s.145
- B2. [...], tänkte vargen tyst för sig själv, [...]. s.84

(21)

- B. [...], und wie es in die Stube trat, so kam es ihm so seltsam darin vor, daß es dachte: [...]. S.73
- B1. – Voi kauheata miten minua tänään pelottaa, hän ajatteli. s.146
- B2. [...], och därinne kändes det så besynnerligt att hon tänkte: [...]. s.85

Esimerkissä 20 suomentaja on käyttänyt saksankielisen sanan „denken” vastineena ”ajattella” lekseemin semeemiä ”tuumia” ja ruotsintaja on käyttänyt sanaa ”tänka” (*Nyky-suomen sanakirja* 7 1989: 15). Sama sana on esimerkissä 21 suomennettu verbiä ”ajattella” käyttämällä. Ruotsinnoksen vastine sanalle on pysynyt ennallaan.

6.6.2 Lekseemivastine

Seuraavaksi analysoin lekseemivastinetta. Molemmat kääntäjät ovat löytäneet kohdekielistä oikeat lekseemit vastaamaan saksankielistä sanaa.

(22)

B. Wie nun das Rotkäppchen in den Wald kam, begegnete ihm der Wolf. S.71

B1. Heti metsän laidassa Punahilkkaa vastaan tuli susi. s.144

B2. [...] och när nu rödluvan kom in i skogen mötte hon vargen. s.83

Molemmat kääntäjät ovat löytäneet esimerkin 22 sanalle „der Wolf” vastaavan lekseemin kohdekielestä. Käännösten vastineet vastaavat merkitykseltään alkuperäisversion sanaa ja suhde lähtökielisen ja kohdekielisten sanojen välillä on 1:1.

6.6.3 Eksplisiittivastine

Seuraavat kaksi esimerkkiä sisältävät eksplisiittivastineen. Toisessa esimerkissä suomentaja on ilmaissut asian eksplisiittisemmin ja toisessa taas ruotsintaja on käyttänyt selventävää ilmaisua.

(23)

B. „Wo hinaus so früh, Rotkäppchen?” S.71

B1. – Minne matka näin varhain aamulla, Punahilkka? s.144

B2. – Vart ska du ta vägen så här tidigt? s.83

(24)

B. Da ging er ein Weilchen neben Rotkäppchen her, dann sprach er: [...]. S.72

B1. Se käveli hetken aikaa Punahilkan rinnalla, sitten se sanoi: [...]. s.145

B2. Vargen följde med Rödluvan en bit, sedan sa han: [...]. s.85

Esimerkissä 23 suomentaja on ilmaissut asian selvemmin ja eksplisiittisemmin. Hän on halunnut lisätä lauseeseen vielä tarkentavan sanan ”aamalla”, mikä ei kyllä olisi ollut välttämätöntä, sillä lauseesta ja tekstiyhteydestä käy muutenkin ilmi, että kyse on juuri aikaisesta ajankohdasta. Ruotsintaja on pysytellyt hyvin lähellä alkuperäisversiota ja kääntänyt ilmaisun sananasaisesti. Esimerkin 24 ruotsinnoksessa kääntäjä on halunnut eksplisiittisemmin painottaa, että kyseessä on susi, kun suomentaja on käyttänyt sanaa ”se” ja alkuperäinen sana on „er”. Tekstiyhteydestä käy selvästi ilmi, että kyseessä on juuri susi, mutta ruotsinnoksen vastine tarkentaa asiaa ja tekee lauseesta ymmärrettävämmän.

6.6.4 Implisiittivastine

Seuraavaksi analysoin aineistosta löytämäni implisiittivastinetapausta. Tässä esimerkissä suomentaja on tehnyt täsmentävän lisäyksen lauseeseen.

(25)

- B. „Wer ist draußen?” S. 73
- B1. – Kuka siellä? kysyi isoäiti. s.145
- B2. – Vem är det? s.85

Tässä esimerkin 25 alkuperäisessä lauseessa ei kerrota kuka kysyjä on, vaan kuvitellaan sen välittyvän lukijalle implisiittisesti. Suomennokseen kääntäjä on lisännyt kysyjän, mikä kyllä selventää asiaa ja antaa kokonaisemman kuvan tapahtumasta. Ruotsintaja on taas pysytellyt tiukasti alkuperäisversiossa ja kääntänyt sen mallin mukaan lisäämättä mitään kysymykseen.

6.6.5 Leksikaalinen aukko

Leksikaalisia aukkoja sadusta ei oikein löytynyt. Seuraavaksi analysoin yhtä tapausta, jonka molemmat kääntäjät ovat kääntäneet selittelevällä ilmaisulla.

(26)

B. „Rotkäppchen, sieh einmal die schönen Blumen, die rings umherstehen. S.72

B1. – Kuulepas, Punahilkka, oletko huomannut miten kauniita kukkia tuolla metsässä kasvaa? s.145

B2. – Titta, Rödluva, vilka vackra blommor det växer här? s.85

Esimerkin 26 sivulause on tuottanut ongelmia molemmille kääntäjille. Kääntäjät eivät ole löytäneet sopivia vastineita kohdekieleistä lähtökielen sanoille „rings” ja „umherstehen”. Molemmat ovat kääntäneet osan lauseesta omalla tavallaan ja poikenneet alkuperäistekstistä. Suomentaja on valinnut lisätä lauseeseen sanan ”metsä”. Käännös on toimiva ja sopii hyvin tekstiyhteyteen. *Norstedts Tyska Ordbok* (1998: 627) antaa sanalle „rings” vastineeksi ”runt om, runt” ja *Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirja* (1992: 1244) antaa vastineeksi ”ympäriällä”. Sana „umher” käännetään sanalla ”omkring” (*Norstedts Tyska Ordbok* 1998: 779).

6.7 Käännös suhteessa aikaan

Tarkastelen kahta eri suomennosta ja kahta eri ruotsinnosta saduista *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* niiden alkuperäisversioiden kautta. Suomennoksilla on kahdentoista vuoden ikäero. Ruotsinnoksilla on kymmenen vuoden ikäero. Vuoden 1978 suomennokset ovat kirjasta *Grimmin sadut* ja vuoden 1990 suomennokset *Grimmin satukirjasta*. Vuoden 1978 ruotsinnokset ovat kirjasta *Bröderna Grimms sagor* ja vuoden 1987 ruotsinnokset kirjasta *Grimmsagor*. Millä tavoin vuoden 1990 suomennokset ja vuoden 1987 ruotsinnokset saduista ovat muuttuneet vuoden 1978 satuihin verrattuna?

Analysoidessani vuoden 1978 suomennoksia ja vuoden 1978 ruotsinnoksia lähtöteksteistä *Hänsel und Gretel* ja *Rotkäppchen* huomasin, että ne ovat hyvin lähellä saksankielisiä alkuperäisversioitaan vuodelta 1973. Kääntäjät ovat olleet kääntäessään uskollisia lähtötekstille, eivätkä ole uskaltaneet poiketa sen kaavasta. Vapaita käännöksiä teksteissä ei ilmene kovinkaan paljon. Vanhempia versioita on paljon raskaampi lukea kuin

uudempiä versioita. Vuoden 1978 ruotsinnoksissa ja suomennoksissa käytetään paljon vanhanaikaisia sanoja, joita ei enää nykyään puhekielessä käytetä.

(27)

- A. „Hänsel, was guckst du da und bleibst zurück, [...]. S.11
 A1. Hannu, miksi sinä vilkuilet taaksesi [...]. s.79
 A2. – Hans, vad tittar du på? [...]. s.25
 A3. Hannu, mitä sinä alituiseen kurkistat taaksesi [...]. s.105
 A4. – Hans, varför stannar du och stirrar så? s.80

(28)

- A. „Hänsel, was stehst du und guckst dich um”, [...]. S.13
 A1. Hannu, miksi sinä tämän tästä pysähdyt [...]. s.107
 A2. – Hans, varför står du och ser dig om? [...]. s.29
 A3. Hannu, miksi sinä pysähtelet [...]. s.81
 A4. – Vad står du där och ser dig om för? s.82

Hannu ja Kerttu -sadun esimerkissä 27 *Nykysuomen sanakirja 7* antaa sanalle ”alituinen” monta synonyymia. Sana on jo hyvin vanhahtava, eikä sitä käytetä nykypäivänä. Ilmauksia, jotka sopivat synonyymiksi tähän kontekstiin ovat ”yhtämittäinen, jatkuva, loppumaton, loputon, lakkaamaton, toistuva” (*Nykysuomen sanakirja 7* 1989: 18). Vuoden 1990 suomennoksessa sana ”alituinen” on jätetty pois kokonaan, jolloin lause myös on lyhyempi. Vuoden 1987 ruotsinnos on lyhyt ja suora. Vuoden 1978 ruotsinnos on pidempi eikä sana ”stirra” vaikuta kovin luontevalta ilmaisulta tämän päivän puhekielessä. Kuten esimerkistä 28 käy ilmi kääntäjät ovat suomentaneet lähtökielisen lauseen eri tavalla. Vuoden 1978 käännöksessä kääntäjä on lisännyt ilmauksen ”tämän tästä”, jota nykyään puhekielessä harvoin kuulee. Molemmat ruotsinnokset ovat pysytelleet hyvin lähellä alkuperäisversiota ja kääntäneet lauseen sanasanaisesti.

Vuoden 1990 ja 1987 käännöksiä tarkastellessani totesin, että ajan saatossa käännöksetkin muuttuvat. Uudempaa tekstiä on jokseenkin helpompi lukea ja ymmärtää sanojen valinnan takia. Vanhanaikaisia sanoja ilmeni vähän. Kääntäjät eivät ole olleet oikeita käännösvastineita valittaessaan yhtä sidoksissa alkuperäistekstiin kuin vanhemman suomennoksen kääntäjät. Molemmat suomentajat ja ruotsintajat ovat kuitenkin yrittä-

neet kääntää lähtötekstit mahdollisimman tarkkaan tekemättä turhia muutoksia, jotka vaikuttaisivat sadun semanttisiin tai tyylillisiin ominaisuuksiin.

Lähtöteksti on aina sama, mutta sen tulkinnat eli uudet käännökset voivat tietenkin muuttua vuosien saatossa. On mielenkiintoista seurata, kuinka aika vaikuttaa käännökseen. Käännös on aina yksilöllinen ajassa ja paikassa. Grimmin sadut ovat siitä erityisiä, että ne ovat aina ajankohtaisia, mutta yhteiskunnan muutokset voivat heijastua myös satuihin. Vanhemmassa käänöksessä käytetään ilmauksia, jotka tuntuvat ja kuulostavat nykypäivänä hyvin omituisilta. Ihmiset odottavat saduilta nykyään eri asioita kuin ennen. Vanhempi versio tuntuu aidommalta kuin uudempi, mutta uudemmissa on taas uusia piirteitä, jotka tekevät sadusta nykyaikaisemman.

(29)

A. Dem Mann fiel's schwer aufs Herz, und er dachte: [...]. S.12

A1. Mies tuli surulliseksi ja sanoi: [...]. s.80

A2. Mannen blev illa till mods och tänkte [...]. s.28

A3. Miehen sydäntä painosti kovasti, ja hän tuumi: [...]. s.107

A4. Mannen blev tung om hjärtat, och han tyckte: [...]. s.81

Esimerkin 29 *Hannu ja Kerttu* -suomennoksessa 1978 lause tuntuu raskaalta ja se on myös pidempi. Versiossa 1990 kääntäjä sanoo saman asian selvemmin ja hieman ytimökkäämmin. Ruotsinnoksissakin on sanavalinnan suhteen selvä ero. Molemmat vaihtoehdot vaikuttavat vanhahtavilta. Vuoden 1978 ruotsinnos on pysytellyt hyvin lähellä saksankielistä versiota. Nykypäivänä lyhyempi vaihtoehto, kuten esimerkiksi sana ”ledsen” voisi sopia lauseeseen.

(30)

B. „Ich will schon alles gut machen”, sagte Rotkäppchen zur Mutter und gab ihr die hand darauf. S.71

B1. – Teen ihan niin kuin sanot, Punahilkka lupasi äidilleen, löipä oikein kättä päälle. s.144

B2. – Jag ska nog klara av alltihop ordentligt, sa Rödluvan, och det tog hon sin mor i hand på. s.83

B3. – Kyllä minä koetan parastani, sanoi Punahilkka äidille ja ojensi paremmaksi vakuudeksi vielä kätensä hänelle. s.158

B4. – Jag ska nog göra som mor säger, sade Rödluvan och gav modern handen på det. s.144

Punahilkka -sadun esimerkissä 30 vuoden 1978 suomennoksessa on käytetty ilmaisua ”koettaa parastaan”, joka tuntuu hyvin vanhahtavalta. Myös lauseen loppuosan ”paremmaksi vakuudeksi” tuntuu nykypäivänä hieman vieraalta eikä tällainen käännös varmasti tulisi kuuloon enää. Vuoden 1990 suomennoksen koko lause on käännetty vapaammin ja antaa rennomman kuvan tilanteesta. Vuoden 1987 ruotsinnos on sujuvampi ja nykyaikaisempi ratkaisu kuin vuoden 1978 ruotsinnos, joka ei vastaa sisällöltään alkuperäisversiota.

(31)

B. Ei, du mein Gott, wie ängstlich wird mir's heut zumut, und bin sonst so gerne bei der Großmutter! S.73

B1. – Voi kauheata, miten minua tänään pelottaa, hän ajatteli. – Tavallistihan isoäidin luona on hauska ja hyvä olla. s.146

B2. – Vad jag är ängslig av mig idag, jag som brukar tycka så mycket om att vara hos mormor. s.86

B3. – Voi hyvänen aika miten minua tänään ahdistaa, vaikka olen muulloin aina niin kernaasti ollut mummon luona! s.160

B4. – Vad jag känner mig orolig, jag, som annars trivs så bra hos mormor! s.146

Tässä *Punahilkka* -sadun esimerkissä 31 vuoden 1978 suomennos vaikuttaa taas hieman omituiselta ja vanhanaikaiselta. Suomentaja on käyttänyt nykypäivän kielessä harvoin esiintyvää sanaa ”kernaasti”. *Suomen kielen sanakirja* (1992: 232) antaa sanalle synonyymit ”mielellään, halukkaasti”. Vuoden 1990 suomennoksessa kääntäjä on muokannut lausetta ja tehnyt alkuperäisestä lauseesta kaksi erillistä lausetta. Tässä versiossa toinen lause on tyyliltään erilainen kuin vuoden 1987 versiossa ja huomaa hyvin, että käännösten välillä on yli kymmenen vuoden ikäero. Ruotsinnokset muistuttavat tyyliltään ja sisällöltään toisiaan ja molemmat vaihtoehdot kuulostavat sopivilta tämän päivän kielenkäytössä. Mielenkiintoista on, että mikään näistä neljästä käännöksestä ei sisällä vastinetta saksankieliselle „Gott” sanalle, joka tuo ehkä hieman raamatullisen sävöksen lauseeseen.

6.8 Käännösten luokittelu muodollisen vastaavuuden perusteella

Tässä alaryhmässä tarkastelen sekä *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* -saduista löytämiäni esimerkkejä eri käännöskategorioihin kuuluvista suomennoksista ja ruotsinnoksista. Analysoin vuoden 1990 ja 1978 suomennoksia ja vuoden 1987 ja 1978 ruotsinnoksia suhteessa vuoden 1973 alkuperäisversioon.

6.8.1 Sanasanainen käännös

Aloitin analysoimalla sanasanaisia käännöksiä. Seuraavaksi kaksi esimerkkiä aineistosta löytämistäni lauseista.

(32)

- A. „Nein, Frau”, sagte der Mann, „das tue ich nicht”; [...]. S.10
- A1. Ei, vaimo, sitä minä en tee, mies sanoi. s.79
- A2. – Nej, hustru, sa mannen, det gör jag inte. s.24
- A3. Ei, vaimo kulta, sanoi mies, - sitä minä en tee. s.104
- A4. – Nej, hustru, sade mannen, det gör jag inte. s.79

Hannu ja Kerttu -sadun alkuperäislause on esimerkissä 32 vuoden 1978 suomennoksessa käännetty sanasanaisesti. Kääntäjä on kuitenkin tehnyt mielenkiintoisen muutoksen lauseeseen lisäämällä ”vaimo” sanan perään vielä sanan ”kulta”. Vuoden 1990 käännöksessä sanajärjestystä on kuitenkin muutettu, jolloin vaihtoehto myös vaikuttaa tummalta. Sekä vuoden 1987 että 1978 ruotsinnos on käännetty sanasanaisesti.

(33)

- B. Warum guckst du dich nicht um? S.72
- B1. Miksi et ollenkaan katsele ympärillesi? s.145
- B2. Varför ser du dig inte omkring? s.85
- B3. [...] miksikä et katso ympärillesi? s.159
- B4. Varför ser du dig inte omkring? s.145

Punahilkka -sadun esimerkin 33 lause on käännetty sanasanaisesti vuoden 1978 suomennoksessa. Ratkaisu ei vaikuta kovin sujuvalta ja lauseen ”miksikä et” tuntuu hieman oudolta alkuperäisilmaisun „warum nicht” vastineeksi. Vuoden 1990 suomennoksessa

lause on muokattu sopivammaksi eikä anna niin jäykkää vaikutelmaa. Ruotsinnokset on käännetty samalla tavalla molemmissa versioissa, ja ratkaisusta on muodostunut sanasanainen käänös.

6.8.2 Parafrastinen käänös

Seuraavaksi analysoin löytämiäni lauseita, jotka on käännetty parafrastisesti. Suomentajat ovat kääntäneet lauseet vapaamuotoisemmin kuin ruotsintajat.

(34)

A. Er hatte wenig zu beißen und zu brechen, und einmal, als große Teuerung ins Land kam, konnte er auch das tägliche Brot nicht mehr schaffen. S.10

A1. Heillä oli niukasti ruokaa, ja kun maahan tuli nälänhätä, mies ei pystynyt enää hankkimaan perheelleen edes jokapäiväistä leipää. s.79

A2. De hade knappt om brödfödan, och en gång när det blev dyrtid i landet kunde de inte längre få ihop mat för dagen ens. s.24

A3. Miehellä ei ollut paljon mistä elää, ja kerran, kun maassa oli kallis aika, hän ei voinut hankkia edes jokapäiväistä leipäänsäkään. s.104

A4. Mannen hade smått om det, och en gång när det blev dyrtid i landet, kunde han inte längre skaffa dagligt bröd. s.79

Hannu ja Kerttu -sadun esimerkissä 34 kääntäjät ovat molemmissa suomennoksissa tulkinneet lauseen alkuosan omalla tavallaan. Vuoden 1990 käänös on käännetty parafrastisesti, sillä lause on muotoiltu vapaammin ja kääntäjä on vaihtanut rankia. Käänös välittää informaation oikein, mutta ei vastaa tyyllillisesti lähtötekstiä. Suomennoksissa on käytetty ilmaisua ”jokapäiväinen leipä”, mikä antaa raamatullisen ja vanhahtavan vaikutelman. Tänäpäivänä ehkä käytettäisiin pelkkää ”ruoka” sanaa. Vuoden 1978 ruotsinnoksessakin on raamatullinen ilmaisu, ”dagligt bröd”. Tänäpäivänä pelkkä ”mat” riittäisi. Ruotsinnokset ovat tyyliiltään vanhahtavia, mutta kääntäjät ovat kuitenkin kääntäneet lauseen alkuosan vapaasti. Tähän ei olisi sanasanainen suomennos eikä ruotsinnos sopinut.

(35)

- B. [...] sonst fällst du und zerbrichst das Glas, und die Großmutter hat nichts. S.71
 B1. [...], jottet vahingossa kaataisi koria. s.144
 B2. Annars ramlar du och slår sönder flaskan, och då får mormor ingenting. s.83
 B3. Muuten rikot pullon eikä mummo saa mitään hyvää juodakseen. s.158
 B4. [...], för då kan du ramla och slå sönder flaskan, och så får mormor inget vin. s.144

Punahilkan esimerkissä 35 molemmissa suomennoksissa kääntäjät ovat poikenneet alkuperäisversion lauseesta. Suomentajat ovat suomentaneet lauseen parafrastisesti, ja vaihtanut rankia ilman syytä. Vuoden 1990 suomennoksen versio ei vastaa ollenkaan alkuperäisversiota, sillä alkuperäisversiossa ei mainita itse koria ollenkaan. Vuoden 1978 suomennoksesta on jäänyt pois vastine saksan sanalle „fallen”. Ruotsinnokset ovat sisällöltään hyvin samanlaisia, ja vastaavat alkuperäisversion lausetta tyylillisesti ja sisällöllisesti.

6.8.3 Kirjaimellinen käännös

Seuraavaksi tarkastelen kirjaimellisia käännöksiä. Kaksi esimerkkiä on sadusta *Hannu ja Kerttu* ja yksi *Punahilkasta*.

(36)

- A. [...] dann gehen wir an unsere Arbeit und lassen sie allein. S.10
 A1. Sitten jätämme heidät kahden kesken ja lähdemme puita hakkaamaan. s.79
 A2. Sedan går vi till vårt arbete och lämnar dem kvar där. s.24
 A3. [...] sitten me palaamme työhömme ja jätämme heidät yksin. s.104
 A4. [...] och så går vi till vårt arbete och lämnar dem ensamma. s.79

Kuten *Hannun ja Kertun* esimerkistä 36 käy ilmi vuoden 1978 suomennoksessa lähtökielinen lause on käännetty kirjaimellisesti. Lause on kieliopillisesti oikeaa ja hyvin lähellä sanasanaista käännöstä. Vuoden 1990 suomennoksessa lause on parafrastisesti käännetty, sillä se on hyvin selittelevä ja pitkä. Ruotsinnokset ovat melkein samalla ta-

valla käännetty molemmissa versioissa, ja kääntäjät ovat kääntäneet ne alkuperäisversi-
on mukaan. Ruotsinnosten ratkaisumallit ovat hieman jäykkiä ja ehkä liian sanasanai-
sesti käännettyjä.

(37)

A. [...] Wie können wir unsere armen Kinder ernähren da wir für uns selbst nichts mehr haben?” S.10

A1. Miten voimme ruokkia lapsemme, kun meillä ei ole enää mitään suuhunpantavaa? s.79

A2. Hur ska vi kunna hålla våra stackars barn med mat, när vi inte har något åt oss själva längre. s.24

A3. Mitenkä me voimme elättää lapsiamme, kun ei meillä itsellämekään ole mitään? s.104

A4. Hur ska vi kunna ge våra stackars barn mat när vi inte har något åt oss själva ens? s.79

Hannu ja Kerttu -sadun esimerkin 37 alleviivattu ilmaus on vuoden 1978 suomennok-
sessa käännetty kirjaimellisesti. Vuoden 1990 suomennoksessa kääntäjä on päättänyt
käyttää eksplisiittivastinetta ja ilmaista asian selvemmin. Ruotsinnokset ovat käännetty
kirjaimellisesti ja ovat kieliopillisesti oikeita.

(38)

B. [...] und guck nicht erst in allen Ecken herum!” S.71

B1. [...] äläkä rupea heti ensimmäiseksi kurkistelemaan joka soppeen ja nurkkaan! s.144

B2. [...], och stå inte och titta runt åt alla håll först! s.83

B3. [...] äläkä katsele joka nurkkaan ympärillesi.” s.158

B4. [...] och titta dig inte först omkring i alla vinklar och vrår. s.144

Punahilkan esimerkissä 38 Vuoden 1978 käänöksessä suomentaja on kääntänyt lau-
seen kirjaimellisesti, mutta lause on kuitenkin kieliopillisesti oikeaa. Vuoden 1990
käännös on suomennettu vapaammin ja kääntäjä on vaihtanut rankia löytämällä kohde-
kielestä sopivan sanonnan. Sanonta sopii hyvin sadun tyyliin eikä ole yhtä jäykkä vasti-
ne alkuperäisversiolle kuin vanhempi käänös. Vuoden 1978 ruotsinnos on hieman pit-
kä eikä vaikuta kovin sujuvalta tai luontevalta. Vuoden 1987 ruotsinnos on sujuvampi ja
sana „Ecke” on käännetty vastineella ”håll”, joka sopii hyvin lauseyhteyteen.

6.8.4 Joustokäännös

Viimeisenä analysoin joustokäännöksiä. Olen valinnut kummastakin sadusta yhden esimerkkilauseen.

(39)

- A. „Weißt du was, Mann”, [...]. S.10
- A1. Kuulehan nyt, [...]. s.79
- A2. – Vet du vad, make, [...]. s.24
- A3. Tiedätkö, ukkoseni, [...]. s.104
- A4. – Vet du vad, svarade hustrun, [...]. s.79

Esimerkin 39 *Hannun ja Kertun* lähtökielinen lause on vuoden 1990 suomennoksessa käännetty vapaasti. Kääntäjä ei ole ollut sidoksissa tekstiin, vaan etsinyt käännösvastineita rankijärjestyksen ylemmältä tasolta. Vuoden 1978 suomennoksessa kääntäjä on pysytellyt niin tyylillisesti kuin myös kieliopillisesti sananmukaisessa käännöksessä. Ruotsinnoksissa on sanasanaisen käännöksen piirteitä. Vuoden 1978 ruotsinnoksesta on jätetty pois sana „Mann”. Käännökseen on tullut ehkä vain lapsus, tai sitten kääntäjä ei ole pitänyt sanaa tärkeänä ymmärrettävyyden kannalta.

(40)

- B. [...] wie die Sonnenstrahlen durch die Bäume hin und her tanzten und alles voll schöner Blumen stand, [...]. S.73
- B1. Päivänsäteet leikkivät oksien lomissa, ja maa oli kirjavanaan kauniita kukkia. s.145
- B2. [...], hon såg ur solstrålarna dansade fram och åter genom träden, hon såg hur allt stod i full blomning, och hon tänkte: [...]. s.85
- B3. [...] miten auringonsäteet kisailivat piiden lomissa ja kaikkialla kasvoi kukkia, [...]. s.159
- B4. [...] och när hon såg hur solstrålarna lekte i träden och blomorna lyste överallt, tänkte hon: [...]. s.145

Esimerkissä 40 molemmat suomentajat ovat kääntäneet lauseen vapaasti ja käyttäneet mielikuvitustaan etsiessään vastinetta saksankieliselle sanalle „tanzen”. Vuoden 1978 käännöksessä kääntäjä on käyttänyt sanaa ”kisailia” ja vuoden 1990 käännöksessä on käytetty sanaa ”leikkiä”. Lauseen tyyli ja sisältö on säilynyt ennallaan, vaikka kääntäjät ovatkin hieman poikenneet alkuperäisversiosta. Molemmat toimivat hyvin lauseessa ja

kuvaavat tapahtumaa ja ympäristöä hauskasti. Oikea vastine olisi kuitenkin ollut ”tanssia”. Sana „Sonnenstrahlen” on suomennettu kahta eri vastinetta käyttäen. Vuoden 1978 vastine ”auringonsäde” on kuitenkin synonyymi sanalle ”päivänsäde” *Nykysuomen sanakirjan 1* (1988: 137) mukaan. Vuoden 1990 suomennoksessa saksankielinen sana ”Bäume” on käännetty väärin, sillä se tarkoittaa puita eikä oksia. Ruotsinnoksessakin on käytetty eri vastineita sanalle „tanzen”. Molemmat sopivat hyvin lauseeseen eikä muuta sisältöä.

7 YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli vertailla *Hannu ja Kerttu* ja *Punahilkka* -suomennoksia ja *Hans och Greta* ja *Rödluvan* -ruotsinnoksia niiden saksankielisten alkuperäisversioiden *Hänsel und Gretel* ja *Rotkäppchen* kautta. Olen vertaillut valitsemiani suomennoksia ja ruotsinnoksia pragmaattisesti keskenään ja pohtinut, millä tavoin kulttuurierot, ihmisten senhetkiset tarpeet sekä yhteiskunnan muutokset vaikuttavat itse kääntämiseen. Tarkastelin myös idiomien kääntämistä. Tutkin minkälaisia käännösvas-
tineita suomentajat olivat löytäneet lähtötekstille, ja ilmenikö käännösvas-
tineiden valinnassa eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä.

Lähtökohtanani pidin sitä, että suomennoksissa, ruotsinnoksissa ja lähtökielisissä versi-
oissa korostuu yhteinen teema ja motiivi, mutta eri kirjoittajilla on oma tyyhinsä kääntää
ja kirjoittaa, joka myös ilmenee heidän teksteissään. Totesin myös, että sekä *Hannu ja
Kerttu* että *Punahilkka* -satujen alkuperäisversioiden suomennosten ja ruotsinnosten
välillä ei ole suurta ikäeroa, joten kielellisesti ne ovat samalla tasolla. Analysoidessani
kahta eri vuosilta olevaa suomennosta ja ruotsinnosta kummastakin sadusta keskenään,
niissä ilmeni sekä kielellisiä että tyyllisiä eroja. Kääntäjät joutuvat tekemään valintoja,
ja pohtimaan mikä ratkaisu olisi tietyssä tilanteessa paras mahdollinen. Eri tilanteet ja
omat näkemykset eri asioista vaikuttavat kääntäjän tekemiin valintoihin ja ratkaisuihin.
Kääntäminen on prosessi, johon vaikuttaa monta tekijää. Tästä syystä käännös myös on
yksilöllinen aikaan ja paikkaan nähden, jolloin myös kaikki muutokset heijastuvat
käännökseen.

Tutkielmani teoriaosuudessa käsittelin ensiksi kääntämisen perusaspekteja, pragmatiik-
kaa ja pragmaattisia erikoistapauksia, idiomeja. Toiseksi käsittelin käännösten luokitte-
lua ja käännösvas-
tineita, ja kolmanneksi kääntämiseen vaikuttavia tekijöitä ja käännös-
teorioita. Tutkimusmateriaali koostui kymmenestä Grimmin veljesten sadusta, saksan-
kielisistä *Hänsel und Gretel* ja *Rotkäppchen* lähtöteksteistä ja näiden molempien satujen
kahdesta ruotsinnoksesta ja kahdesta suomennoksesta. Analyysiosuudessa tutkin aineis-
toa teoriaosuuden perusteella. Tarkastelin ja analysoin valitsemiani esimerkkilauseita ja
kommentoin niitä.

Analyysiosan kannalta yllättävää oli, että suomalaisessa ja ruotsalaisessa kulttuurissa vierailta vaikuttavat ruokalajit, olivat käännetty alkuperäisversioiden mukaisesti. Idiomeja käännettäessä kääntäjät ovat onnistuneet välittämään sisällön ja tehtävän lukijalle. *Hannu ja Kerttu* -sadun uudemmassa ruotsinnoksesta löytyi yksi idiomi, joka oli täysin sama kuin saksankielisessä versiossa. Käännösvastineiden suhteen kääntäjät olivat tehneet yllättävän paljon samankaltaisia valintoja. Kuitenkin voin todeta, että suomennoksessa käytetään enemmän vapaita käännöksiä. Kääntäjä ei ole ollut koko ajan sidoksissa alkuperäistekstiin. Ruotsinnos seuraa enemmän alkuperäistekstiä eikä niinkään poikkea siitä. Tämä voi johtua siitä, että ruotsin kieli on muutenkin lähempänä saksan kieltä. Kielet muistuttavat toisiaan sekä ulkonäöltään että rakenteeltaan. Käännösvastineiden valinnassa näkyy sekä eroavaisuuksia että yhtäläisyyksiä. Eroavaisuudet kohdistuvat idiomien kääntämiseen ja yhtäläisyyksiä löytyy tietyistä ruokalajeja kuvailevista sanoista.

Analyysiosan perusteella voin todeta, että alkuperäistekstien ja käännösten välillä on eroja, jotka myös näkyvät lauseiden välisessä muodollisessa vastaavuudessa. Vanhemmissa, vuoden 1978 suomennoksissa ja ruotsinnoksissa lauseet muistuttavat aika paljon niiden alkuperäistekstejä kun taas uudemmissa, vuoden 1987 ja 1990 käännöksissä tietyt lauseet ovat muodollisesti erilaisia.

Käännösvastineiden suhteen voin todeta, että uudemmissa suomennoksissa ja ruotsinnoksissa käytetään hieman enemmän vapaita käännöksiä. Kääntäjät eivät ole olleet koko ajan sidoksissa alkuperäistekstiin vaan tehneet myös omia valintoja, jotka ovat yleensä olleet ihan toimiva tekstin kokonaisuutta ajatellen. Molemmat vuoden 1978 käännökset seuraavat alkuperäistekstejään hieman kaavamaisesti eikä niinkään poikkea niistä. Käännösvastineissa näkyy sekä eroavaisuuksia että yhtäläisyyksiä. Eroavaisuudet tuovat satuun jonkin verran myös uusia piirteitä, kun taas yhtäläisyydet säilyttävät eri versioissa sadun tutun olemuksen.

Yhteenvetona voin todeta, että suomalaisen, ruotsalaisen ja saksalaisen kulttuurin välillä ei ole huomattavia pragmaattisia eroja, jotka olisivat tulleet ilmi näissä näiden satujen keskinäisessä vertailussa. Kolmen kielen kontrastoinnissa käännöksistä löytyi jonkin

verran eroja, jotka liittyvät käänös­v­astineiden valintaan. Tarkastellessani aikaperspek­tiivistä suomennoksia ja ruotsinnoksia kolmen kielen kontrastoinnissa käänöksistä löy­tyy eroja, jotka liittyvät käänös­v­astineiden valintaan.

Vuoden 1987 ja 1990 suomennosta ja ruotsinnosta on jonkin verran muutettu nykyai­kaisempaan suuntaan. Vanhat sanat ja ilmaukset ovat saaneet tuoreempia vastineita uu­demman suomennoksen tai ruotsinnoksen myötä. Tarkastellessani aineistosta löysin alkuperäis­versioista myös sellaisia ilmauksia, jotka kääntäjät ovat kääntäneet samoja vastineita käyttäen. Tutkimieni satujen teemat ja motiivit eivät olleet alkuperäis­versiosta muuttuneet, ja kolmen kielen kontrastoinnissa löytyi odotettua vähemmän selviä prag­maattisia eroja. Kääntäjillä on omat tapansa kääntää, mikä tekee jokaisesta käänöksestä yksilöllisen.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Bröderna Grimms sagor (1978). Översättning av Britt G. Hallqvist. Albert Bonniers Förlag. Stockholm.

Grimmsagor (1987). 3. vol. Översättning: Karin Carlsson. Stockholm: Läseleket.

Grimmin sadut (1978). 4. tarkistettu painos. Saksankielestä suomentanut Helmi Krohn, runot Anne Krohn. Kielentarkistuksen suorittanut Kerttu Manninen. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Osakeyhtiön laakapaino.

Grimmin satukirja (1990). Neljäs, uudistettu painos. Suomentajat: Helena Anhava, Tuomas Anhava, L. Aro, Pentti Huovinen, Aila Meriluoto, Riitta Mäyrälä, Anni Swan. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Werner, Gisela (1973). *Grimms Märchen*. 11. Auflage. Bayreuth: Loewes Verlag.

Muut lähteet

Alles im Griff. Homma hanskassa. Saksa-suomi-idiomisanakirja. Idiomwörterbuch deutsch-finnisch (2001). Korhonen, Jarmo. Helsinki: WSOY.

Balladen und Märchen (1811). Übersetzt von W. Grimm. Heidelberg: Mohr & Zimmer.

Bassnett, Susan (1995). *Teoksesta toiseen*. Tampere: Vastapaino.

Bettelheim, Bruno (1992). *Satujen lumous*. Suom. M. Rutanen. Porvoo: WSOY.

Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press.

Die Brüder Grimm (1812). *Kinder- und Hausmärchen*. Berlin: Realschulbuchhandlung.

Gerstner, Hermann (1984). *Brüder Grimm*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

Grimm, Jakob (1819). *Deutsche Grammatik*. Göttingen: Dieterichsche Buchhandlung.

Grimm, Wilhelm (1829). *Die deutsche Heldensage*. Gütersloh: C. Bertelsmann.

Gummeruksen suomi-saksa-suomi sanakirja (1992). Toim: Rolf Klemmt ja Ilkka Rekiaro. Jyväskylä: Gummerus kustannus Oy.

- Higi-Wydlar, Melanie (1989). *Zur Übersetzung von Idiomen*. Bern: Lang.
- Ingo, Rune (1990). *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännotieteeseen*. Helsinki: WSOY.
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Jakobson, R. (1959) : *On Linguistic Aspects of Translation*. Teoksessa Brower R.A. (ed.): *On Translation*. Harvard studies in Comparative Literature. 23. Cambridge, Massachusetts.
- Koller, Werner (2004). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 7. aktualisierte Auflage. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.
- Lado, Robert (1957). *Linguistics across Cultures*. Ann Arbor.
- Maailman kirjailijat* (1972). Toimittanut Salla Hirvonen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino.
- Newmark, Peter (1988). *A Textbook of Translation*. New York; London; Toronto; Sydney; Tokyo: Printice Hall International (UK) Ltd.
- Nida E.A. – Taber Ch. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Helps for Translators, prepared under the auspices of the United Bible Societies. Vol. 8. Leiden.
- Norstedts Tyska Ordbok* (1998). Huvudredaktör: Irmgard Lindestam. Stockholm: Norstedts Ordbok AB.
- Nykysuomen sanakirja 1* (1988). Päätoimittaja: Matti Sadeniemi. Kymmenes painos. Porvoo: WSOY.
- Nykysuomen sanakirja 7* (1989). *Synonymisanakirja*. Toimittanut Harri Jäppinen. Porvoo: WSOY.
- Oittinen, Riitta (1993). *I Am Me - I Am Other. On the Dialogics of Translating for Children*. Tampere: University of Tampere.
- Oittinen, Riitta (1995). *Kääntäjän karnevaali*. Tampere: Tampere University Press.
- Solms, Wilhelm (1999). *Die Moral von Grimms Märchen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Perrault, Charles (1697). *Le Chapeau rouge*. Teoksessa *Histoires ou Contes du temps passé*. Paris: Claude Barbin.

- Popovic, Anton (1976): *A Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Department of Comparative Literature, University of Alberta, Edmonton, Alberta.
- Sapir, E. (1964). *Culture, Language and Personality*. Los Angeles: University of California Press.
- Savory, Theodore (1969). *The Art of Translation*. London.
- Suomen kielen sanakirja* (1992). Timo Nurmi, Ilkka Rekiaro, Päivi Rekiaro. Jyväskylä: Big Sur Oy ja Gummerus Kustannus Oy.
- Venuti, L. (1992). *Rethinking Translation. Discourse, Subjectivity, Ideology*. Routledge, London ja New York.
- Ylönen, Hilikka (2000). *Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.